

Journal 2021

ročník VII., číslo 1 | socioterapie

EXPRESÍVNE TERAPIE V SOCIOTERAPII

Vydavateľ: Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Ul. 17 novembra 1, 080 78 Prešov, <https://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/ieasp-ff/journal-socioterapie/>

Predseda redakčnej rady: prof. PhDr. Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA

Šéfredaktor/ky: Mgr. Peter GARBARČÍK, PhD.; PhDr. Mgr. Martin HAMADEJ, PhD.; Mgr. Anna JAŠKOVÁ, PhD.; doc. Mgr. Antónia SABOLOVÁ FABIANOVÁ, PhD.; doc. Mgr. Michaela SKYBA, PhD.

Redakčná rada a recenzenti/ky: doc. PhDr. Jozef KREDÁTUS, PhD., FF PU v Prešove; prof. PhDr. Kvetoslava REPKOVÁ, CSc., IVPR v Bratislave a FF PU v Prešove; prof. PhDr. Viera BILASOVÁ, CSc., FF PU v Prešove; prof. PaedDr. Lenka PASTERÁKOVÁ, PhD., FF PU v Prešove; prof. PaedDr. Anna HUDECOVÁ, PhD., PF KU v Ružomberku; prof. PaedDr. Jana LEVICKÁ, PhD., UCM v Trnave; prof. PhDr. Eva MYDLÍKOVÁ, PhD., FZaSP Trnavská univerzita v Trnave; doc. PhDr. Alžbeta BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, PhD., PF UMB v Banskej Bystrici; prof. PhDr. Eva ŽIAKOVÁ, CSc., FF UPJŠ v Košiciach; doc. JUDr. Mgr. Dušan ŠLOSÁR, PhD., FF UPJŠ v Košiciach; doc. PhDr. Markéta RUSNÁKOVÁ, PhD., PF KU v Ružomberku; prof. PhDr. Jaroslav VETEŠKA, PhD., MBA, PF UK v Prahe; Mgr. Zuzana TRUHLÁŘOVÁ, PhD., FF UHK v Hradci Králové; prof. Mgr. Kamil KARDIS, PhD., GTF PU v Prešove; prof. PhDr. Tomáš HANGONI, PhD., PBF PU v Prešove; prof. PaedDr. Ctibor HATÁR, PhD., PF UKF v Nitre; doc. PhDr. Oldřich MATOUŠEK, PhD., FF UK v Prahe; PhDr. Eva DRAGOMIRECKÁ, PhD., FF UK v Prahe; dr hab. Marta UBERMAN, prof. UR w Rzeszowie; Dr hab. Monika PODKOWIŃSKA, prof. SGGW w Warszawie; Ks. dr hab. Janusz MIERZWA, prof.; dr hab. Leon SZOT, prof. UPJP II w Krakowie; prof. dr hab. Joanna TRUSZKOWSKA, Lomza State University of Applied Sciences; prof. dr hab. Henryk SKOROWSKI, UKSW w Warszawie; prof. hab. Joanna Mysona BYRSKA, UPJP II w Krakowie; dr hab. Beata SZLUS, prof. UR w Rzeszowie; doc. Mgr. Ing. Zuzana POKLEMBOVÁ, PhD., IESP FF PU; doc. PhDr. Ladislav VASKA, PhD., Pedagogická fakulta UMB Banská Bystrica; prof. Ing. Bohuslava MIHALČOVÁ, PhD., PhD., EUR ING, Podnikovohospodárska fakulta v Košiciach, Ekonomická univerzita v Bratislave.

Editorka: doc. PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD.

Technické redaktorky a grafické spracovanie: Mgr. Anna JAŠKOVÁ, PhD., doc. Mgr. Antónia Sabolová Fabianová, PhD.

Afiliácia: časopis bol publikovaný ako výstup projektu VEGA č. 1/0433/20 s názvom *Faktory formálnej a neformálnej starostlivosti v systéme dlhodobej starostlivosti*.

Periodicita: 2x ročne

Titulka: www.canva.com, Mgr. Anna JAŠKOVÁ, PhD.

© Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2021.

ISSN 2453-7543

OBSAH

EDITORIÁL	4

VEDECKÉ STATE

BEATA ŽITNIAKOVÁ GURGOVÁ, PAULA VRBINSKÁ Využívanie expresívnych terapií v psychologickkej praxi.....	6
ZUZANA POKLEMBOVÁ Possibilitities of using The Ecocentric Model in Sociotherapeutic Practice with Seniors	11
KVETOSLAVA REPKOVÁ Podpora aktívneho a zdravého starnutia z perspektívy udržateľného rozvoja: výzvy pre sociálnu prácu.....	16
BEÁTA BALOGOVÁ, ANNA JAŠKOVÁ, ANTÓNIA SABOLOVÁ FABIANOVÁ Losing a Home as a Difficult Life Situation.....	22
ANNA JAŠKOVÁ, ANTÓNIA SABOLOVÁ FABIANOVÁ Symptoms of Internet Addiction among Adolescents of a Selected Secondary School in Prešov Region.....	27
KATARZYNA SACHARCZUK Samobójstwa wśród osób w podeszłym wieku w świetle statystyk polskich i europejskich.....	33

RECENZIE

ZUZANA POKLEMBOVÁ Krossa Anne Sophia: <i>Analysing Society n a Global Context. Empirical Studies on Sociation Processes of Volunteers and Refugees</i>	42
ANNA JAŠKOVÁ Antónia Sabolová Fabianová: <i>Reziliencia ako koncept sociálnej práce</i>	43
MIRIAMA BORIŠČÁKOVÁ Beáta Balogová: <i>Family Therapies. A case study</i>	44
MARTIN HAMADEJ Antónia Sabolová Fabianová: <i>Základy psychológie I. pre sociálnu prácu</i>	46

SPRÁVY Z PODUJATÍ

ZUZANA POKLEMBOVÁ, PETER GALLO Workshop – <i>Tvorivé akademické písanie</i>	48
ANNA JAŠKOVÁ <i>Študentská vedecká/ umelecká/ odborná konferencia</i>	49

MICHAELA SKYBA, NATÁLIA DVORŠČÁKOVÁ <i>Trh dobrovol'nických příležitostí 2021...</i>	50
BEÁTA BALOGOVÁ, MIRIAMA BORIŠČÁKOVÁ, ZUZANA POKLEMBOVÁ <i>Prestížne ocenenie Inštitútu edukológie a sociálnej práce – Alice Salomon Award...</i>	51
MIRIAMA BORIŠČÁKOVÁ <i>Konferencia – Kvalita života 2021..</i>	53
ZUZANA POKLEMBOVÁ <i>Projekt veľvyslanectva USA v Bratislave...</i>	56

EDITORIÁL

Aktuálne číslo časopisu *Journal socioterapie* si kladie za cieľ prezentovať expresívne terapie ako súčasť socioterapie a postupov využívaných k podpore sociálneho fungovania klientov a klientiek. Práca v expresívnych terapiách je založená na expresii, ktorú môžeme charakterizovať ako výrazový prostriedok, spontánnosť, zážitok prípadne prežitok. Hlavným princípom a cieľom v expresívnych terapiách je dôležitá skutočnosť, že jedinec má možnosť prostredníctvom umeleckej formy vyjadriť svoje pocity, nálady, stavy a následne toto vyjadrenie mu môže priniesť potrebný efekt – reakcia okolia na jeho vyjadrenie, samotný proces ako liečebný prostriedok, vyjadrenie vnútorného sveta a komunikácia prostredníctvom výtvoru s okolím a podobne (Kurčíková 2017). Poslaním tohto čísla je upriamiť pozornosť na špecifickú a možnosti využívania expresívnych terapií s dôrazom na podporu sociálneho fungovania. Kováčová a Lištiaková (2015) vymedzujú tieto terapie ako oblasť pomáhajúcich profesií, v ktorej sa prelína pôsobenie umenia a umeleckej tvorby s tradičnými psychoterapeutickými a pedagogickými prístupmi. Keďže v stredoeurópskom kontexte zatiaľ expresívne terapie nemajú vybudovanú platformu samostatných profesií, ich aplikácia v praxi vychádza z etických a profesijných štandardov konkrétnych odborníkov. Expresívne terapie nachádzajú svoje uplatnenie aj v rámci socioterapie.

Aktuálne číslo *Journalu socioterapie* zahŕňa šesť vedeckých statí. Vedecká stať Beaty Žitnikovej Gurgovej a Pauly Vrbinskej *Využívanie expresívnych terapií v psychologickú praxi* prezentuje zistenia empirického výskumu týkajúce sa využívania expresívnych terapií v psychologickú praxi. Zuzana Poklembová v teoretickej štúdii *Possibilities of Using the Ecocentric Model in Sociotherapeutic Practice* reflektuje možnosti využitia ekocentrického modelu v socioterapeutickej praxi so seniormi. Kvetoslava Repková sa v štúdii *Podpora aktívneho a zdravého starnutia z perspektívy udržateľného rozvoja: výzvy pre sociálnu prácu* venuje kľúčovým dokumentom, ktoré boli v medzinárodnom i národnom priestore prijaté za ostatné dve dekády k problematike podpory aktívneho a zdravého starnutia interpretovanej z perspektívy napĺňania cieľov udržateľného rozvoja. Štúdia Beáty Balogovej, Anny Jaškovej a Antónie Sabolovej Fabianovej s názvom *Living at Home as a Difficult Life Situation* prezentuje empirické zistenia kvalitatívneho výskumu realizovaného s ľuďmi bez domova v špecifickej lokalite. Štúdia Anny Jaškovej a Antónie Sabolovej *Symptoms of Internet Addiction among Adolescents of a Selected Secondary School in Prešov Region* analyzuje teoretické východiská a súčasný stav internetovej závislosti ako nového sociálneho rizika súčasnej doby a závery pilotnej štúdie v tejto oblasti. V ostatnej vedeckej stati *Samobójstwa wśród osób w podeszłym wieku w świetle statystyk polskich i europejskich* Katarzyna Sacharczuk upozorňuje na problém samovrážd ľudí vo vyššom veku v Poľsku.

Samostatný priestor je v časopise venovaný recenziám publikácií v oblasti sociálnej práce. Zuzana Poklembová spracovala recenziu publikácie autorky Krossa Anne Sophia *Analysing Society in a Global Context. Empirical Studies on Sociation Processes of Volunteers and Refugees*. Anna Jašková v recenzii prezentuje publikáciu *Reziliencia ako koncept sociálnej práce* autorky Antónie Sabolovej Fabianovej. Publikácia Beáty Balogovej *Family Therapies. A case study* je recenzovaná v časopise Miriamou Barišákovou. Martin Hamadej ponúka recenziu publikácie Antónie Sabolovej Fabianovej *Základy psychológie I. pre sociálnu prácu*.

Aktuálne číslo časopisu uzatvárajú správy z podujatí a aktivít realizovaných v roku 2021: Workshop – *Tvorivé akademické písanie*, *Študentská vedecká/umelecká/odborná konferencia*, *Trh dobrovoľníckych príležitostí 2021*, *Prestížne ocenenie Inštitútu edukológie a sociálnej práce*, *Konferencia – Kvalita života 2021* a *Projekt veľvyslanectva USA v Bratislave*.

Alžbeta Brozmanová Gregorová
(editorka čísla)

VYUŽÍVANIE EXPRESÍVNYCH TERAPIÍ V PSYCHOLOGICKEJ PRAXI

USING OF EXPRESSIVE THERAPIES IN PSYCHOLOGICAL PRACTICE

Beata ŽITNIAKOVÁ GURGOVÁ, Paula VRBINSKÁ

ABSTRAKT

Príspevok predstavuje empirickú štúdiu, ktorej cieľom bolo zistiť využívanie expresívnych terapií v psychologickej praxi, aké expresívne terapie sú v psychologickej praxi zastúpené najčastejšie a aké sú dôvody využívania expresívnych terapií. Výskumnú vzorku tvorilo 60 psychológov z praxe (klinický, poradenský, školský, psychológ práce, psychoterapeut a psychológ vo väzenstve), z toho 51 žien a 9 mužov. Realizovali sme zmiešaný dizajn (t. j. kombináciu kvalitatívneho a kvantitatívneho prístupu) pomocou programu Atlas.ti. K hlavným zisteniam patrí, že expresívne terapie vo svojej praxi využíva 25 psychológov (41,67 %). Najviac využívanou expresívnou terapiou je arteterapia. Medzi hlavné dôvody využívania expresívnych terapií psychológovia uvádzali efektívnosť, použiteľnosť u detského klienta, skvalitnenie komunikácie, podporu emočného vyjadrenia a prežívania, možnosť ich využívania pri zdravotných postihnutiach a pri liečbe závislostí a tiež pozitívny vzťah ich realizátorov k umeniu.

Kľúčové slová: Expresívne terapie. Psychologická prax. Výhody. Klient.

ABSTRACT

The paper presents an empirical study, the aim of which was to find out the use of expressive therapies in psychological practice, which expressive therapies are most often represented in psychological practice and what are the reasons for the use of expressive therapies. The research sample consisted of 60 psychologists from practice (clinical, counseling, school, work psychologist, psychotherapist and psychologist in prison), of which 51 were women and 9 were men. We implemented a mixed design (i.e. a combination of qualitative and quantitative approach) using the Atlas.ti program. The main findings include that 25 psychologists (41.67 %) use expressive therapy in their practice. The most widely used expression therapy is art therapy. Among the main reasons for the use of expressive therapies, psychologists mentioned effectiveness, usability in children's clients, improved communication, support of emotional expression and experience, the possibility of their use in disability and addiction treatment, as well as a positive attitude of their implementers to art.

Key words: Expressive therapies. Psychological practice. Benefits. Client.

ÚVOD

V poslednom čase sa už aj na Slovensku začínajú využívať alternatívne formy terapií, ktoré už majú svoje stabilné miesto v terapeutickej činnosti zahraničných psychológov, psychoterapeutov, socioterapeu-

tov, sociálnych pracovníkov. Tieto terapie sú známe pod pojmom expresívne terapie. Ich názov vychádza z termínu expresia, čo môžeme voľne preložiť ako umelecké vyjadrenie vonkajších alebo vnútorných pocitov. Výnimočné na týchto terapiách je, že ako

prostriedkov zmeny v oblasti psychiky, emócií a správania využívajú umenie. Umenie v tomto prípade chápeme ako terapeutické využitie kresby, maľby, tanca, spevu, divadelného stvárnenia, hry na hudobný nástroj či dokonca práce s textom a literatúrou. V expresívnych terapiách sa teda prelína umelecká tvorba s tradičnými psychoterapeutickými prístupmi. Podľa druhu nástroja, ktorý sa využíva pri terapii, medzi základné expresívne terapie patrí arteterapia, biblioterapia, dramaterapia, muzikoterapia a tanečno-pohybová terapia. Expresívne terapie podnecujú expresiu kreatívnym spôsobom, ktorá je prístupná všetkým, aj tým, ktorí uprednostňujú iné než racionálno-verbálne vyjadrovanie (Lištiaková 2016). Expresívne terapie predstavujú efektívnu a širokospektrálnu formu terapií, ktoré majú už svoje pevné postavenie v psychologickkej praxi v zahraničí. *„Keďže v stredoeurópskom kontexte zatiaľ expresívne terapie nemajú vybudovanú platformu samostatných profesií, ich aplikácia v praxi vychádza z etických a profesijných štandardov konkrétnych odborníkov. Expresívne terapie, alebo presnejšie ich metódy sa uplatňujú v kontexte poradenstva, rôznych psychoterapeutických smerov, špeciálnej, liečebnej, inkluzívnej i všeobecnej pedagogike. V závislosti od teoreticko-praktického zamerania odborníkov nadobúdajú expresívne terapie konkrétnu podobu, či už so zameraním na liečebné, podporné alebo výchovné ciele“* (Kováčová a Lištiaková 2015, s. 204). Výsledky výskumu Kormaníka a Kuzyšina (2019) poukazujú na skutočnosť, že na Slovensku máme výrazné rezervy a limity pri realizácii expresívnych terapií a pretrvávajú tu nedostatok financií v psychologickej a sociálnej oblasti.

Vzhľadom k týmto skutočnostiam sme sa rozhodli zistiť využívanie expresívnych terapií v psychologickkej praxi, aké expresívne terapie sú v psychologickkej praxi zastúpené najčastejšie a aké sú dôvody využívania expresívnych terapií.

Pre naplnenie nášho hlavného cieľa sme formulovali nasledujúce výskumné otázky:

VO1: Využívajú sa expresívne terapie v psychologickkej praxi?

VO2: Aké expresívne terapie sú v psychologickkej praxi zastúpené najčastejšie?

VO3: Aké sú dôvody využívania expresívnych terapií?

1 Výskumný dizajn

Realizovali sme zmiešaný dizajn (t.j. kombináciu kvalitatívneho a jednoduchého kvantitatívneho prístupu). Kvalitatívnu vetvu reprezentuje metóda obsahovej analýzy, kvantitatívna vetva využíva relatívne počtynosti. Základom výskumu je explorácia s cieľom klasifikovať a pomenovať nájdené údaje v analyzovanom dotazníku s nadväzujúcou jednoduchou kvantitatívnou deskripciou. Pri realizácii obsahovej analýzy sme využili program Atlas.ti. Program poskytuje výskumníkovi pomoc pri systematickom analyzovaní neštruktúrovaných dát z výskumu. Služi ako nástroj, ktorý nám umožňuje vyhľadávať, lokalizovať, kódovať nájdené údaje a vizualizovať ich vzťahy. Atlas.ti pri našom výskume zastupuje podobnú úlohu ako záznamový hárok dotazníka, ktorý je určený na primárny zber údajov. Jeho využitie je naozaj rozsiahle, môžu ho používať výskumníci v antropológii, architektúre alebo umení, tiež v edukačných vedách, sociológii a pre nás dôležité najmä v psychológii. Uvádzame príklad kódovania výpovede respondenta v dotazníku. *„Projektívne techniky napomáhajú klientovi vyjadriť svoje emócie a prežívanie tvorbou, keď klient nenachádza slová.“* = vyjadrenie emócií.

Zber informácií sme museli prispôbiť prísnej epidemiologickej situácii na Slovensku, kvôli pandémie COVID-19. Táto situácia nám neumožnila osobný zber údajov. Rozhodli sme sa pre online dotazník, ktorý sme vytvorili v programe Google formulár a následne rozposielali prostredníctvom mailov. Zber dát bol vykonaný v mesiaci marec 2021.

2 Výskumné metódy

Vo výskume sme využili dotazník vlastnej proveniencie. Dotazník pozostával z položiek zameraných na základné demografické údaje o respondentoch ako je rod, oblasť psychologickkej praxe, pracovisko (iba základné údaje), roky praxe. Okrem toho dotazník obsahuje 9 uzavretých (napr. či využívajú expresívne terapie, ak áno, tak ktoré a pod.) z toho 2 dichotomické a 6 otvorených položiek (napr. ak využívajú expresívne terapie, tak uviesť dôvody, ak ne-

využívajú, ale chceli by, tak ktoré a pod.). Na základe charakteru položiek v dotazníku nebolo možné overovať jeho reliabilitu. Vzhľadom k množstvu výskumných údajov prezentujeme v tomto príspevku iba ich časť.

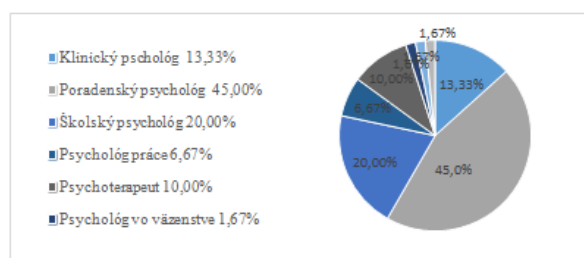
2.1 Výskumná vzorka

Realizovali sme zámerný výber výskumnej vzorky. Relevantným znakom pre zaradenie do výskumnej vzorky bola psychologická prax. Výskumnú vzorku tvoril cielený výber psychológov. Celkový počet výskumnej vzorky tvorilo 60 respondentov ($n=60$), ktorí sa zúčastnili online zberu. Pri výbere výskumnej vzorky sme sa snažili osloviť psychológov pracujúcich v rôznych oblastiach psychologickej praxe, kde by sa expresívne terapie mohli využívať. Zloženie vzorky na základe pohlavia a oblastí psychologickej praxe uvádzame v grafe 1 a tabuľke 1. Podľa rokov praxe v profesii psychológa boli respondenti najviac zastúpení v skupine s vekovým intervalom 0-5 rokov a to 24 respondentov (40,0 %). V poradí druhou najpočetnejšou skupinou je psychologická prax 5-10 rokov, tvorí ju 14 respondentov (23,3 %). Ďalšou v poradí je skupina s 20 a viac rokov praxe, reprezentuje ju 13 respondentov, čo je 21,7 %. Skupinu 10-15 rokov praxe zastupuje 7 psychológov, v percentách je to 11,7 %. Najmenej početne je zastúpená skupina 15-20 rokov praxe, iba 2 respondenti, čo je 3,3 %.

Tabuľka 1: Zloženie vzorky na základe pohlavia

Pohlavie	Početnosť	Percentá
Žena	51	85%
Muž	9	15%
Spolu	60	100%

Graf 1: Zloženie vzorky na základe oblastí psychologickej praxe

3 Výskumné zistenia

V1: Využívajú sa expresívne terapie v psychologickej praxi?

Z našej výskumnej vzorky, ktorá pozostáva zo 60 respondentov ($n=60$), expresívne terapie využíva 25 psychológov, čo predstavuje 41,67 %. 35 psychológov (58,33 %) ich nevyužíva vôbec.

V2: Aké expresívne terapie sú v psychologickej praxi zastúpené najčastejšie?

V tejto výskumnej otázke sa zaoberáme zastúpením konkrétnych foriem expresívnych terapií v psychologickej praxi. Psychológovia volili všetky formy expresívnych terapií, ktoré vo svojej praxi využívajú. Najviac zastúpenou expresívnou terapiou je arteterapia. Z 25 psychológov, ktorí využívajú expresívne terapie 23 psychológov realizuje arteterapiu, ktorá tým dosiahla 92 % zastúpenie. 8 psychológov využíva vo svojej praxi rovnako biblioterapiu, ako aj tanečno-pohybovú terapiu, čo predstavuje 32 % zastúpenie pre obidve terapie. Ďalšou v poradí je muzikoterapia, ktorú realizuje 6 psychológov, jej percentuálny podiel je 24 %. Najmenej využívanou expresívnou terapiou je dramatoterapia. Jej realizácii z našej výskumnej vzorky sa venujú 4 psychológovia, to je 16 %.

V3: Aké sú dôvody využívania expresívnych terapií?

V tretej výskumnej otázke sme sa zaoberali dôvodmi využívania expresívnych terapií v psychologickej praxi. Získané výskumné dáta sme spracovali pomocou obsahovej analýzy, ktorá nám umožnila analyzovať výpovede. Rozpracované úryvky výpovedí sme následne kodovali v programe Atlas.ti. Kódy, ktoré sme pridelili jednotlivým výrokom psychológov uvádzame v tabuľke č. 2 aj s ich percentuálnym zastúpením.

Pri vyhodnocovaní odpovedí v dotazníku sa stretávame s rôznymi výpoveďami psychológov. Najčastejším dôvodom využívania expresívnych terapií je vnímanie ich efektívnosti. Typ klienta je jeden z atribútov pre výber týchto terapií, v našom prípade ide o detského klienta, zdravotne postihnutého klienta a závislého klienta. Expresívne terapie psychológovia považujú za najvhodnejší typ pri práci s detským klien-

tom, ale aj pri práci s deťmi so zdravotným postihnutím. Tieto deti môžu mať problémy s verbálnou komunikáciou alebo nevedia vôbec verbalizovať a preto sú potrebné iné formy vyjadrovania a práce s emóciami, čo nástroje jednotlivých expresívnych terapií umožňujú lepšie. Dôvodmi využívania expresívnych terapií sú najmä ich pozitívne účinky v oblasti komunikácie a vyjadrovania emócií. Jednou z príčin využívania expresívnych terapií je aj osobný vzťah psychológov k umeniu a umeleckej tvorbe.

Tabuľka 2: Frekvenčná tabuľka dôvodov využívania expresívnych terapií

Kódy	Popis	Počet	% z uvedených kódov
Efektivita	účinnosť, viditeľné výsledky	12	22,22 %
Detský klient	klient od predškolského veku (6-7 rokov) po starší školský vek (18 rokov)	9	16,67 %
Skvalitnenie komunikácie	uľahčenie komunikácie, posilnenie a rozvoj komunikačných zručností	8	14,81 %
Problémy v komunikácii	ťažkosti vo verbálnej komunikácii, problémy v pomenovávaní	7	12,96 %
Emócie	podpora emočného vyjadrenia a prežívania	7	12,96 %
Vzťah k umeniu	pozitívny vzťah k umeleckej tvorbe	6	11,11 %
Zdravotné postihnutie	mentálna retardácia, viacnásobné postihnutie, autizmus	3	5,57 %
Liečba závislostí	závislosť na alkohole, drogách a gambling	2	3,70 %

Uvádzame úryvky odpovedí, ktoré sme kódovali nasledovne:

Efektivita

„verím, že sú to efektívne spôsoby terapeutickej práce“

„považujem ich za efektívny a vhodný typ“

Detský klient

„práca s deťmi si to priam vyžaduje“

„pracujem s deťmi a tam mi to príde ako vhodný typ“

Skvalitnenie komunikácie

„symbolika zastúpená v týchto technikách pomáha klientom vyjadriť skutočnosť, ktorá sa pre nich slovami vyjadruje ťažko“

„je potrebné požívať „spôsob komunikácie“, ktorý je pre ne prirodzenejší“

Problémy v komunikácii

„Pomáha mi pri práci s jedincami, pre ktorých je terapeutický rozhovor príliš náročný.“

„problémy s verbálnou komunikáciou“

Emócie

„cez hru, kresbu, maľbu, drámu vyjadrujú emócie, niekedy sa vyjadria náležitejšie ako slovami“

„rozširuje utlmené emočné prežívanie“

Vzťah k umeniu

„mám vzťah k výtvarnému umeniu, ja sama sa rada výtvarne vyjadrujem“

„vždy som mala vzťah k maľovaniu“

Zdravotný postih

„nakoľko pracujem s klientmi, ktorí majú rôzne zdravotné postihnutie“

„u autistov treba iné formy“

Liečba závislostí

„pracujem s neaktívnymi závislými (alkohol, drogy, gambling), expresívne terapie sa mi v našom centre osvedčili“

„liečba závislých“

Diskusia

Na základe nášho zmiešaného výskumu môžeme konštatovať, že v našom výskumnom výbere využíva vo svojej psychologickej praxi 25 zo 60 psychológov. Najviac zastúpenou expresívnou terapiou na Slovensku je arteterapia (96 % z 25 psychológov). Najmenej využívanými sú muzikoterapia a dramatoterapia. Ďalším zistením je, že psychológovia, ktorí využívajú expresívne terapie vo svojej praxi, kombinujú viacero typov expresívnych terapií. Najčastejšie spájajú arteterapiu a biblioterapiu. Dvaja psychológovia pracujú so všetkými formami

Uvedomujeme si limity našej výskumnej štúdie ako je početnosť výskumnej vzorky, limity použitej metodiky (dotazník vlastnej proveniencie), online zber údajov. Realizovanú štúdiu považujeme za pilotnú a pre objektívnejší a reprezentatívnejšie výskum je potrebné získať väčšiu výskumnú vzorku, ako aj upraviť samotný výskumný nástroj.

Expresívne terapie nie sú na Slovensku ešte dostatočne legislatívne ukotvené, čo spôsobuje následné problémy v praxi s ich využívaním. V právnych normách nájdeme len minimálne zmienky o týchto terapiách. V zákone číslo 48/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Z. z. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov z 30. októbra 2008 sa vyčleňujú expresívne terapie iba ako doplnkové formy terapií. Okrem spomínaného zákona sa zmienka o expresívnych terapiách nachádza aj vo Vyhláske MZ SR č. 101/2006 Z. z., ktorá ustanovuje minimálne materiálo-technické a personálne vybavenie prírodných liečebných kúpeľov a kúpeľných liečební a ustanovujú indikácie podľa prírodných liečivých vôd a klimatických podmienok vhodných na liečenie. Vo vyhláske MZ SR č. 101/2006 Z. z. sa expresívne terapie zaraďujú k ergoterapeutickému vybaveniu pre nácvik denných činností. V tomto prípade vyhláska umožňuje mať zriadenú jednu miestnosť, kde možno realizovať jednu z expresívnych terapií, skupinovou formou. Táto realizácia je však len v rámci liečebného kúpeľného zariadenia.

Obrázok 1: Wordcloud pozitíva z pohľadu psychologov.

Na základe nášho výskumu môžeme konštatovať, že niektorí psychológovia využívajú expresívne terapie aj v praxi. Otvorenou zostáva otázka miery ich dostatočnej odbornej prípravy a či expresívne techniky vy-

ceho študijného odboru muzikoterapia, resp. s tým súvisiacej profesie muzikoterapeuta, je situácia u nás skutočne alarmujúca a netýka sa to len muzikoterapie, ale všetkých expresívnych prístupov rovnako, arteterapie, dramatoterapie, tanečno-pohybovej terapie, a biblioterapie“.

Zoznam bibliografických odkazov

- BELIKOVÁ, Vladimíra, TURZÁK, Tomáš, 2018. Využitie dramatoterapie v práci s dospelými a seniormi so zdravotným znevýhodnením v rezidenčných podmienkach In: *PEDAGOGIKA.SK*, roč. 9, č. 1, s. 5-12.
- CIBULOVÁ, Emília, 2012. Arteterapia a jej využitie pri práci s mentálne postihnutými, hyperaktívnymi a úzkostnými deťmi v detskom domove v Kolíňanoch. In: *Mosty k rodine* [online]. roč. 3, č. 2-3 [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <http://www.mostykrodine.sk/mosty22012down.pdf>. ISSN 1338-2713
- CRHOVÁ, Lucie, 2007. *Využití prvků arteterapie u osob s mentálním postižením*. [Diplomová práca] České Budejovice: Jihočeská univerzita.
- GERLICOVÁ, Markéta, 2006. *Muzikoterapie při rehabilitaci pacientů po poranění mozku*. In: *Arteterapie*. č. 11. s. 36-40. ISSN 1214-4460.
- KORMANÍK, Martin, KUZYŠIN, Bohuslav, 2019. *Expresivne terapie v sociálnej práci na Slovensku*. Prešov: Prešovská univerzita, s. 87. ISBN 978-80-555-2192-3.
- KOŠŠÁLOVÁ, Karolína, 2015. Zmierňovanie symptómov ADHD/ADD prostredníctvom techník muzikoterapie v podmien-

kach školskej edukácie. In: *Dimenzia muzikoterapie v praxi, výskume a edukácii* [elektronický zdroj] : zborník príspevkov. Bratislava: IRIS. ISBN 978-80-89726-32-5. CD-ROM, s. 155-165.

- KOVÁČOVÁ, Barbora, LIŠTIAKOVÁ, Ivana (eds.) 2015. *Expresívne terapie vo vedách o človeku*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: PF. 204 s. ISBN 978-80-223-3914-8
- KOVÁČOVÁ, Barbora, VALEŠOVÁ MALECOVÁ, Barbara (Eds.). 2020. *Expresivita v (art)terapii III*. Bratislava: Komenského univerzita. ISBN 978-80-561-0701-0
- KUSÝ, Peter, 2019. Quo Vadis muzikoterapia a muzikofiletika na Slovensku? In: *Psychiatria-Psychoterapia-Psychosomatika*, roč. 26, č. 4, s. 19 – 23.
- LIŠTIAKOVÁ, Ivana (ed.) 2015. *Terciární vzdělávání v oblasti expresivních terapií v mezinárodním kontextu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4608-0.

Kontaktné údaje

PhDr. Beata Žitniaková Gurgová, PhD.
Bc. Paula Vrbinská
Katedra psychológie Pedagogickej fakulty
UMB, Ružová 13, Banská Bystrica 974 11
email: bgurgova@umb.sk

POSSIBILITIES OF USING THE ECOCENTRIC MODEL IN SOCOTHERAPEUTIC PRACTICE WITH SENIORS

Zuzana POKLEMBOVÁ

ABSTRACT

The aim of this paper is to present the possibilities of using the Ecocentric model in the sociotherapeutic practice, in the conditions of the Slovak Republic, with a specific focus on the elderly as one of the main target groups of social work based on current trends in social work theory, education and practice.

Key words: Social work. Seniors. Ecocentric model in Social Work practice.

INTRODUCTION

Influenced by new scientific findings, changing social conditions, social requirements and individual needs of social work clients, sociotherapy as one of the social work interventions expands its possibilities of tools and methods and thus adapts to current social and individual demands as well as the specifics of its individual target groups, seniors notwithstanding.

The topic of the application of new intervention methods and tools is one of the current issues of social work as a practical helping profession, a theoretical scientific discipline and necessarily as a field of study at the university level.

1 Sociotherapy as one of the methods of social work with seniors

Sociotherapy as one of the methods of social work, is based in different approaches and using a wide range of methods, forms and techniques of work with different target groups, plays an important and frequent role in the practice of social work in the Slovak Republic (Balogová, Bosá, Šoltésová 2015). Sociotherapy is used in working with various target groups of social work (for example: seniors, the disabled, or in social work with the families and children) (Šarišská and Balogová 2019; Šarišská, Balogová and Hamadej 2019).

Sociotherapy takes various forms (in the conditions of social work in Slovakia, it is most often, for example, bibliotherapy, reminiscence therapy, art therapy) and in summary, its goal and purpose is primarily:

- *"improving the mutual adaptation of individuals, families, groups and the social environment in which they live and at the same time developing the self-respect and self-responsibility of individuals, using their individual capacities, interpersonal relationships and relationships provided by the community"* (Balogová 2016),
- *"exploiting the healing potential of the human community"* (Vymetal 2003),
- *"activation of the client's potential"* (Balogová 2016).

It is precisely in order to achieve the intention of activating the client's potential - activating individual current possibilities from the sociotherapeutic activities of benefiting clients, it is necessary to select individual activities so that they correspond to the client's cognitive level as well as her or his other competencies and possibilities.

This choice of specific methods, tools and techniques is particularly important for those target groups that are specific, among other characteristics, to the common development period. In social work, in this respect, we most often meet with children, youth or seniors as target groups of our activities.

Aging is necessary, but at the time of its onset and during the course of a highly individual process. Its timing, speed of progress and quality of its subjective survival affects not only the sum of genetic disposition, current health status, past and present living conditions and quality of life, social ties and social environment and capital, but especially the internal perception of the individual, her or his attitude to his own aging and old age, and experienced mental well-being.

Equally subjective is the perception of one's own age as "senior", "elderly" or "retired", a change of status in the eyes of society, and one's own highly individual process. In old age, individual needs to adapt to a new life attitude, the onset of retirement, the decline of physical and, in part, mental competencies, the loss of a life partner, and the change in existing social ties.

Together with the change in the life situation, older age brings a higher probability of the occurrence of some mental illnesses. Říčan (2021) calls this process in the context of aging even as a "*mental and physical involution*".

Seniors focus more on their life, its contribution and value, carefully focuses on the future and often remains less anchored in the present, just on the orientation to the present and the future, whether their own or perceived as self-extending impact on future generations is appropriate to focus sociotherapeutic activities with seniors.

The onset of elderhood brings often comes together with changes in movement, perception, memory, attention, thinking, speech, feelings, personality (self-awareness, abilities, will, interests), partnerships, family relationships, asymmetry of relationships with children, adaptation to retirement, life in facilities for the elderly and even preparing for own or partner's death (Balogová 2005, 2016; Říčan 2021). A stronger rooting into the present moment, a focus on current life experiencing is extremely important in any period of strong change. One of the possibilities of social work interventions with this aim is sociotherapy.

2 Ecocentric model in social work

„Nature has always provided the best model for human growing“ (Plotkin 2013)

Ecopsychological development is theoretically firmly rooted in the definition of the process of biopsychospiritual growth that individual can achieve through a relationship with her or his physical environment, which includes nature, human-made spaces, living beings, local and global ecosystems creating life support (Derezotes 2017). In addition to holistic personal development, social participation and searching (also as finding) your current place of the individual benefit for the social group of which the person is a member, we see its significant contribution to the development of resilience (Sabolová Fabiánová 2017, Punová 2020), especially in case of significant life changes of client, such as leaving the work environment and retiring.

The individual stages of such perceived development in social work (Derezotes 2017) are gradually focused on the body and emotions, cognition and social environment, and subsequently on spirituality, passion, deep interest and enthusiasm for the environment.

1. Focus on body and emotions:

- safety and security,
- the environment as a source of satisfaction of needs and desires.

2. Focus on cognition and social environment:

- rebellion and rejection of rules,
- respecting external rules.

3. Focus on spirituality, passion, deep interest and enthusiasm:

- internalisation of rules,
- the connection "*I am responsible for the state of the environment*".

3 Ecocentric model in sociotherapy

The use of the Eco-centric model in sociotherapy is based on its individual Stages with a link to the client's life cycle and the tasks of individual life stages (Plotkin 2013):

1. Early childhood (The Innocent in the Nest): ego formation.
2. Middle childhood (The Explorer in the Garden): discovering the natural world.
3. Puberty and early adolescence (The Thespian at the Oasis): verification of social roles, creation of a sovereign and authentic social self.

4. Late adolescence (The Wanderer in the Cocoon): leaving home to explore mysteries of life.

5. Early adulthood (The Soul Apprentice at the Wellspring): learning to embody personal mission in the world.

6. Late adulthood (The Artisan in the Wild Orchard): realizing personal mission.

7. Early elderhood (The Master in the Grove of Elders): caring for the soul more than fellowship.

8. Late elderhood (The Sage in the Mountain Cave): care of the Universe.

The focus is on the seventh and eighth stages, inter alia, intergenerational, cultural and environmental activities.

From the possibilities of using the Eco-centric model in sociotherapeutic practice, as defined in the last issue of *Social Work Treatment*, a collection of Oxford University, which summarizes current trends in social work, we see the greatest opportunities for working with seniors in institutional and non-institutional social work conditions in Slovakia in the following areas (Derezotes 2017): guided visualization, interview with the "empty chair", animal assisted therapy, art therapy, walks in nature and work in the garden and in the garden, vision quest - finding a mission for the next stage of life, environmental activities, active participation in community projects and different intergenerational activities.

Many of the above-mentioned activities are used in our sociotherapeutic practice as well as in self-care activities of social workers and also of clients of social work

CONCLUSION

It is inevitable to realize that, like most target groups of social work, also seniors, in their current theoretical and legislative definition, are not a homogeneous group. Not only between the individual age categories there are significant differences in cognitive capacity, physical abilities as well as individual interests and preferences. The individual tools, as well as the application of the eco-social model of social work in sociotherapeutic practice with seniors have to be carefully considered, as social workers should do when choosing any other sociotherapeutic tool.

References

- BALOGOVÁ, Beáta, BOSÁ, Monika a Denisa ŠOLTÉSOVÁ, 2015. Socioterapia a jej vymedzenia. In: *Journal socioterapie* [online]. Roč. 1, č. 1,2, s. 9-16 [cit. 2017-06-07]. ISSN 2453-7543. Dostupné z: <http://http://socialnapraca.weebly.com/268asopis-socioterapia.html>
- BALOGOVÁ, Beáta, BOSÁ, Monika a Denisa ŠOLTÉSOVÁ, 2016. *Socioterapia v sociálnej práci*. Prešov: PU. ISBN 978-80-555-1680-6.
- BALOGOVÁ, Beáta. 2005. *Seniori*. Prešov: Akcent print. ISBN 978-80-969-2749-3.
- BALOGOVÁ, Beáta. 2016. *Sociálne témy a dilemy seniorov*. Prešov: PU v Prešove. ISBN 978-80-555-1687-5.
- DEREZOTES S. David. 2017. Ecopsychology: Adding „Eco“ to the Biopsychosocialspiritual Perspective. In: Turner J. Francis. 2017. *Social Work treatment*. Oxford: University Press. s. 131-141. ISBN 978-0-19-023959-6.
- JÁŠKOVÁ Anna, SABOLOVÁ FABIANOVÁ, Antónia. 2019. Sociálno-ekologická perspektíva v sociálnej práci. In: *MMK 2019 - Recenzovaný zborník príspevků mezinárodní vědecké konference: Mezinárodní Masarykova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky 2019*. Hradec Králové: Magnanimitas akademické sdružení. s. 888-891. ISBN 978-80-87952-31-3.
- PLOTKIN, Bill. 2013. *Příroda a lidská duše*. Praha: Maitrea. ISBN 978-80-87249-57-4.
- POKLEBOVÁ, Zuzana. 2020. *Starostlivosť o seba u sociálnych pracovníkov a pracovníčok*. Prešov: PU v Prešove. ISBN 978-80-555-2630-0.
- POKLEBOVÁ, Zuzana, SABOLOVÁ FABIANOVÁ, Antónia. 2018. Zmeny v reziliencii, v stratégiách zvládania školskej záťaže a vo všímavosti u študentov a študentiek vysokej školy – Predstavenie pilotnej štúdie. In: *Aktuálne výzvy pre sociálnu prácu: zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Prešov: PU v Prešove. s. 118-131. ISBN 978-80-555-2076-6.
- PUNOVÁ, Monika. 2020. Osobnostní dispozice a odolnost sociálních pracovníků. In: *Sociální práce/Sociálna práca*. Roč. 17, č. 5, s. 88-107. ISSN 1213-6204.
- ŘÍČAN, Pavel. 2021. *Cesta životem*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1783-1.
- SABOLOVÁ FABIANOVÁ, Antónia. 2017. Oblasť reziliencie v sociálnovednom výskume. In:

Prístupy a prostriedky poznávania v sociálnovednom výskume: zborník príspevkov zo VII. doktorandskej konferencie konanej 24. novembra 2016 v Prešove. Prešov PU v PO. s. 139-142. ISBN 978-80-555-1809-1.

ŠARIŠSKÁ, Miriama a Beáta BALOGOVÁ, 2019. Socioterapeutické metódy ako nástroj pre prevenciu záškoláctva. In: *Journal socioterapie*. Roč. 5, č. 3, s. 46-57. ISSN 2453-7543.

ŠARIŠSKÁ, Miriama, Beáta BALOGOVÁ a Martin HAMADEJ, 2019. Socioterapeutický rozmer forenznej sociálnej práce. In: *MMK 2019: recenzovaný zborník príspevků*

mezinárodní vědecké konference: Mezinárodní Masarykova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky 2019. Hradec Králové: Magnanimitas akademické sdružení, s. 679-705. ISBN 978-80-87952-31-3.

Contact

doc. Ing. Mgr. Zuzana Poklembová, PhD.
Institute of Educology and Social Work
Faculty of Arts
University of Presov in Presov
Slovakia
email: zuzana.poklembova@unipo.sk

PODPORA AKTÍVNEHO A ZDRAVÉHO STARNUTIA Z PERSPEKTÍVY UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA: VÝZVY PRE SOCIÁLNU PRÁCU

*PROMOTING ACTIVE AND HEALTHY AGEING FROM A SUSTAINABLE
DEVELOPMENT PERSPECTIVE: CHALLENGES FOR SOCIAL WORK*

Kvetoslava REPKOVÁ

ABSTRAKT

Autorka sa venuje kľúčovým dokumentom, ktoré boli v medzinárodnom i národnom priestore prijaté za ostatné dve dekády k problematike podpory aktívneho a zdravého starnutia interpretovanej z perspektívy napĺňania cieľov udržateľného rozvoja. Zámerom autorky je zvýšiť povedomie zainteresovanej verejnosti o uvedených dokumentoch, nakoľko determinujú angažovanosť sociálnej práce a socioterapie v tejto intervenčnej oblasti.

Kľúčové slová: Aktívne starnutie. Zdravé starnutie. Udržateľný rozvoj. Dokumenty. Socioterapia.

ABSTRACT

The author deals with key documents that have been adopted in the international and national space over the last two decades on the issue of promoting active and healthy ageing interpreted from the perspective of meeting the goals of sustainable development. The author's intention is to increase the awareness of the interested public about the mentioned documents, as they determine the involvement of social work and sociotherapy in this interventional area.

Key words: Active ageing. Healthy ageing. Sustainable development. Documents. Sociotherapy.

ÚVOD

Dlhodobu sa hlásime k záväzku sociálnych vedcov a vedkýň korektne interpretovať a zodpovedne aplikovať princíp ukotvenosti výskumu a praxe v sociálno-politických dokumentoch prijímaných na rozličných úrovniach - medzinárodnej, národnej, regionálnej, miestnej či organizačnej (Repková 2016). Osobitne túto tézu rozvíjame a ponúkame do diskurzu v rámci odborej príslušnosti k sociálnej práci, a tým aj k socioterapii ako druhu sociálnej intervencie. Zastávame názor, že ak má socioterapia predstavovať jeden z kľúčových pilierov zameraných na sociálnu zmenu (Balogová et al. 2015), nie je to možné bez aktívnej reflexie na ideové a hodnotové nastavenie spoločnosti spredmetnené v kľúčových sociálno-politických dokumentoch a iniciatívach. Tieto určujú, ktoré potreby a záujmy

ľudí sa považujú za osobitne dôležité, naliehavé a prioritné pre verejnú podporu, čo následne determinuje smerovanie a obsah pomáhajúcej praxe a robí z nej sociálne „regulovanú prax“ (Repková 2016, s. 9). Payne (2014) hovorí o sociálno-politicko-ideologicky konštruovanej sociálnej práci, čo systémovo určuje podmienky praktického výkonu a formovania vzťahu klienta a sociálneho/socioterapeutického pracovníka.

V článku sa zameriavame na systémovú determinovanosť sociálnej práce a jej intervencií víziou a stratégiou **udržateľných rozvojových cieľov** (*sustainable development goals*) osobitne premietnutých do súčasných politík **podpory aktívneho a zdravého starnutia**. Prečo zameranosť práve na túto oblasť? Pretože by nemali uniknúť našej odbornej pozornosti najnovšie iniciatívy re-

prezentatívnych medzinárodných inštitúcií (osobitne *Organizácie spojených národov* a *Svetovej zdravotníckej organizácie*) v oblasti aktívneho a zdravého starnutia, medzigeneračnej solidarity či prevencie diskriminácie na princípe veku (ageizmu), ktoré sú interpretované ako stratégie zabezpečovania udržateľného rozvoja spoločností. Zároveň je dôležité poznať národné odpovede Slovenska na predmetné iniciatívy, ktoré v čase prípravy tohto článku vrcholili schvaľovaním „*Národného programu aktívneho starnutia na roky 2021-2030*“.

Z titulu osobnej účasti na priebehu prípravy tohto dokumentu je našim *cieľom* podporiť povedomie odbornej i ostatnej zainteresovanej verejnosti o kľúčových medzinárodných i národných dokumentoch, ktoré túto prípravu rámcovali alebo sú s dokumentom časovo a vecne súvzťažné. Vyjadrujeme presvedčenie, že poznanie týchto dokumentov otvára sociálnym pracovníkom a pracovníckam rôznorodé možnosti odborného angažovania, vrátane výkonu socioterapeutických intervencií, a to bez zásadnejších obmedzení pre voľbu vedeckého smeru a praktickej školy (Balogová 2015) či povahu sociálnej intervencie (situácie alebo procedurálne ladená) alebo úroveň, na ktorej sa realizuje (mikro-, mezo-, makroúroveň) (Musil 2013).

1 Kľúčové pojmy

Pojem **udržateľný rozvoj** (*sustainable development*) uviedla *Organizácia spojených národov* (ďalej len „OSN“) do najširšieho medzinárodného priestoru v roku 1987 v „Správe svetovej komisie pre životné prostredie a rozvoj: Naša spoločná budúcnosť (Brundtland Report)“. V správe bol udržateľný rozvoj vymedzený popisným spôsobom, ako schopnosť ľudstva: „... urobiť rozvoj trvalo udržateľným, tak, aby sa zabezpečilo, že potreby súčasných generácií budú uspokojené bez toho, aby bola ohrozená schopnosť uspokojovať potreby budúcich generácií...“. Zároveň sa v správe zdôrazňovalo, že: „... trvalo udržateľný rozvoj nie je fixným stavom harmónie, ale skôr procesom zmeny, v rámci ktorej je využívanie zdrojov, smerovanie investícií, orientácia technologického rozvoja a realizovanie inštitucionálnych zmien v súlade s budúcimi aj súčasnými potrebami“ (OSN 1987a, s. 15).

Dôraz na využívanie zdrojov, investícií technologického rozvoja a inštitucionálnych zmien na zabezpečovanie rovnováhy medzi potrebami súčasnosti a budúcnosti tvorí jadro definície udržateľného rozvoja, ktorú využíva OSN aj v súčasnosti. Orientáciou na procesnú stránku sa zároveň poukazuje na rozdiel medzi udržateľným rozvojom a **udržateľnosťou** (*sustainability*) ako dlhodobým cieľom dosiahnuteľným práve vďaka udržateľnému rozvoju (UNESCO, [cit. 2021-07-30]).

OSN zdôrazňuje *štyri dimenzie* udržateľného rozvoja: spoločenskú, environmentálnu, kultúrnu a ekonomickú. Aj keď by sa zdalo, že pre sociálnu prácu a jej intervenčné portfólio je dôležitá najmä sociálna dimenzia (napr. eliminácia chudoby a sociálneho vylúčenia, zabezpečenie dostupnosti kvalitných služieb, podpora zamestnanosti a zamestnateľnosti, kvalitné podmienky práce), v skutočnosti sa všetky štyri dimenzie udržateľného rozvoja vzájomne prelínajú a podmieňujú vo svojich predpokladoch i účinkoch. Udržateľný rozvoj sa tak stáva paradigmou uvažovania o budúcnosti na základe ich rovnováhy smerom k zlepšeniu kvality života pre všetkých.

S pojmom **aktívne starnutie** (*active ageing*) sa systematicky stretávame od začiatku minulej dekády z iniciatívy *Svetovej zdravotníckej organizácie* (ďalej len „SZO“), ktorá k trendom demografického vývoja spoločností spojeným s globálnym starnutím pristúpila ako k triumfu, a zároveň k výzve podporovať ľudí smerom k ich aktívnemu starnutiu. V rámci svojho „Politického rámca pre aktívne starnutie“ z roku 2002 vymedzila aktívne starnutie „... ako proces optimalizácie príležitostí pre zdravie, participáciu a bezpečnosť s cieľom podporiť kvalitu života ľudí v priebehu ich starnutia“ (SZOa, [cit. 2021-07-30]).

Široko vymedzený koncept aktívneho starnutia intenzívne ovplyvnil na začiatku tejto dekády európsky projekt **Index aktívneho starnutia** (*Active ageing index*), v rámci ktorého sa k aktívnemu starnutiu pristupuje v jednote štyroch základných domén: a) domény predpokladov a kapacít cez vytváranie priaznivého prostredia pre aktívne starnutie; b) domény príspevku starších ľudí k rozvoju udržateľných spoločností cestou ich aktívnej pozície na trhu

práce v rámci plateného zamestnania; c) domény sociálnych aktivít a participácie starších ľudí v spoločensky prospešných aktivitách; d) domény nezávislého, dôstojného a autonómneho života starších ľudí. Na jednotlivé domény by sa mali rovnovážne orientovať verejné politiky tak, aby sa ich progres a dopad na životy starších ľudí dal v jednotlivých oblastiach a obdobiach merať (Zaidi 2019).

Do rámca široko poňatej stratégie aktívneho starnutia boli od počiatku implementované aj prvky iných konceptov starnutia, napr. zdravého starnutia, produktívneho starnutia či úspešného starnutia (Vanhuysse 2012). SZO dokonca od roku 2015 nahradila svoj politický rámec pre aktívne starnutie rámcom zdravého starnutia. **Zdravé starnutie** (*healthy ageing*) vymedzila ako: „... proces rozvoja a udržiavania funkčnej schopnosti človeka, ktorá umožňuje blahobyt vo vyššom veku (SZOb, [cit. 2021-07-30]). Centrálnym bodom konceptu sa tak stáva *funkčná schopnosť*, v zmysle mať kapacity, ktoré umožnia všetkým ľuďom byť tým, a robiť to, čo je pre nich hodnotné. Ide o schopnosť človeka uspokojovať svoje základné potreby; učiť sa, rozvíjať sa a robiť rozhodnutia; byť mobilným; budovať a udržiavať sociálne vzťahy a prispievať spoločnosti.

Aktívne, resp. zdravé starnutie je potom z perspektívy **udržateľného rozvoja** možné pracovne vymedziť ako *proces optimalizácie podmienok pre rozvoj a blahobyt staršieho jednotlivca, jeho rodiny a komunity, v ktorej žije, a to zdrojmi a cestami, ktoré neohrozia možnosti takejto optimalizácie pre budúce generácie.*

2 Kľúčové medzinárodné a domáce dokumenty: vecná a časová prepojenosť

V súlade s cieľom článku v tejto časti zosumarizujeme najdôležitejšie medzinárodné a domáce dokumenty k problematike udržateľného rozvoja a aktívneho/zdravého starnutia tak, ako sa vyvíjali za ostatných cca 20 rokov. Účelom prehľadu je poukázať na vecnú prepojenosť stratégií podpory udržateľného rozvoja s politickými rámcami podpory aktívneho a zdravého starnutia, zároveň na prepojenie „národných odpovedí“ s výzvami a záväzkami formulovanými na medzinárodnej úrovni. Z kapacitných dôvodov neuvádzame dokumenty a iniciatívy na regionálnej, miestnej či organizačnej úrovni.

Tabuľka1: Vybrané medzinárodné a domáce dokumenty k udržateľnému rozvoju a aktívnemu/ zdravému starnutiu (v časovej línii)

Medzinárodná úroveň	Národná úroveň
2002 - Politický rámec pre aktívne starnutie (SZO, 2002)	1999 - Národný program ochrany starších
2002 - Medzinárodný Madridský akčný plán pre otázky starnutia (MMAPS; OSN)	
2002 - Regionálna implementačná stratégia (RIS) pre MMAPS (UNECE)) a jej vyhodnocovanie v 5-ročných intervaloch (zatiaľ 2007, 2012, 2017)	
2012 - Európsky rok aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami (EK)	2012 - vznik Výboru pre seniorov Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť
	2013 - schválenie Národného programu aktívneho starnutia na roky 2014-2020 a jeho každoročné vyhodnocovanie
	2014 - transformácia výboru pre seniorov na Radu vlády SR pre práva seniorov a pre prispôbovanie verejných politík procesu starnutia populácie
2015 - schválenie Agendy 2030 (17 cieľov udržateľného rozvoja; OSN)	2017 - zriadenie Rady vlády SR pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj
	2018 - Návrh národných priorít Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj
	Programové vyhlásenia vlády SR (2016-2020; 2020-2024)
	2020 - prijatie Vízie a stratégie rozvoja Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja SR - Slovensko 2030
	2021 - Plán obnovy. Cestovná mapa k lepšiemu Slovensku (komponent 13)
2020 - Dekáda pre zdravé starnutie 2021-2030 (OSN)	2021 - Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030
2021 - Zelená kniha o starnutí. Podpora medzigeneračnej solidarity a zodpovednosti (Rada	

EÚ)	
2021 – Usmernenia pre umiestnenie otázok starnutia do hlavného prúdu (UNECE)	
2021 – Globálna správa o ageizme (SZO)	
2022 – 4. ministerská konferencia k MMAPS/ RIS (UNECE)	2021 - príprava národnej správy ku konferencii

Zdroj: vlastné spracovanie autorky

Z prehľadovej tabuľky je zrejmé, že problematika cieľov udržateľného rozvoja a ich napĺňania (aj) cez politiky zamerané na podporu aktívneho či zdravého starnutia sa za ostatné dve dekády vzájomne časovo aj vecne komplementovali; zároveň, že v podmienkach Slovenska vždy existovala nejaká forma „národnej odpovede“ na výzvy z medzinárodného prostredia zamerané na túto oblasť.

3 Kľúčové piliere dokumentov vo vzťahu k téme

V tejto časti článku zmienime niektoré *odborné tézy/aspekty*, ktoré prepájajú dokumenty vo vecných obsahoch (čomu sa venujú), čase (od minulých k súčasným) a priestore (od medzinárodných k národným) a tvoria tak kľúčové piliere dlhodobej hodnotovej architektúry prístupu k otázkam aktívneho/zdravého starnutia v perspektíve cieľov udržateľného rozvoja.

- *Kontinuita úsilia*

Ide o úsilie systematicky vyvíjané počas dlhšieho obdobia (od 90. rokov minulého storočia) ako sociálno-politická odpoveď zodpovedných aktérov na trendy globálneho demografického vývoja a masívneho starnutia svetových populácií.

- *Budovanie spoločností pre všetkých, medzigeneračná solidarita*

Z politik podpory aktívneho a zdravého starnutia nemajú prosperovať len staršie osoby. Koherentný a holistický prístup k starnutiu znamená prijímanie politik a opatrení, ktoré sú rodovo citlivé, založené na ľudských právach a dôkazoch a smerované na potreby všetkých generácií tak, aby umožňovali plynulý prechod jednotlivcov medzi rozličnými fázami ich života a udržateľnosť podmienok pre ďalšie generácie.

- *Zaradenie otázok starnutia do hlavného prúdu (mainstreaming ageing)*

V rámci MMAPS a RIS patril tento záväzok k prioritným už od roku 2002; po 20 rokoch, pri uvádzaní prvej „OSN Globálnej správy o ageizme“, k nemu v marci 2021 OSN opätovne pritiahla pozornosť zverejnením nových „Usmernení pre zaraďovanie otázok starnutia do hlavného prúdu“ (UNECEa, [cit. 2021-08-01]).

- *Sociálna a individuálna perspektíva zameranosti na otázky starnutia*

Mainstreaming ageing predpokladá tzv. „dvojkoľajný prístup“ (*twin-track approach*), kedy sa starnutie rieši zo sociálnej perspektívy ako populačné starnutie (*population ageing*) v kombinácii s perspektívou životného cyklu jednotlivca, zmien jeho potrieb a kapacít v procese starnutia (*life-course perspective*). Aj „Zelená kniha o starnutí (Podpora medzigeneračnej solidarity a zodpovednosti)“, ktorú prijala Rada EÚ v januári 2021, stavia na celoživotnom prístupe k starnutiu, keď sa zameriava na jeho celospoločenské aj individuálne dôsledky. Zahŕňa medzi ne všetky kľúčové fázy života človeka, v ktorých sa očakáva jeho verejná podpora – od celoživotného vzdelávania a zdravého životného štýlu až po financovanie primeraných dôchodkov a udržateľnosť zdravotnej a dlhodobej starostlivosti o starších odkázaných ľudí (Rada EÚ 2021, [cit. 2021-08-01]).

- *Zdravé starnutie ako udržateľná rozvojová stratégia*

Koncept zdravého starnutia, ktorý nadväzuje na koncept aktívneho starnutia, sa stal vlajkovou loďou OSN celosvetovej iniciatívy - „Dekády zdravého starnutia 2021-2030“ (SZOd, [cit. 2021-08-01]). Opiera sa o *individuálnu diverzitu* ľudí, ktorá sa ich starnutím prehlbuje (znamená to, že neexistuje „typický starší človek“, a preto by mali byť politiky zamerané na každého staršieho človeka, bez ohľadu na jeho funkčné kapacity). Zároveň reflektuje na faktor *nerovnosti*, keďže väčšina diverzity vo funkčných kapacitách starších ľudí k dosahovaniu blahobytu je výsledkom vplyvu ich životných podmienok a ne/rovností v prístupe k rozličným službám a podpore. Pandémia COVID-19 vplyv týchto faktorov ešte zvýraznila, keď odhalila závažnosť nedos-

tatkov krajín v politikách, systémoch a službách.

- *Globálna spolupráca na základe OSN cieľov udržateľného rozvoja*

OSN Dekáda zdravého starnutia predstavuje platformu pre globálnu spoluprácu vyvíjanú v línii OSN cieľov udržateľného rozvoja, kedy spolupracujú vlády na rozličných úrovniach, občianska spoločnosť, medzinárodné organizácie, profesionáli, vedci, médiá a privátny sektor smerom k zlepšeniu života starších ľudí, ich rodín a komunít, v ktorých žijú. Za týmto účelom by mali byť prijímané opatrenia v *štyroch oblastiach*: vekovo priateľské prostredie, boj s ageizmom, integrovaná starostlivosť, dlhodobá starostlivosť (SZOd, [cit. 2021-08-01]).

4 Národná odpoveď k medzinárodným výzvam

Jedným z pilierov národnej stratégie zameranej na riešenie výziev v oblasti starnutia, osobitne aktívneho starnutia, je v podmienkach Slovenska **Národný program aktívneho starnutia**, ktorý je po 7-ročnom implementačnom období na roky 2014-2020 (MPSVR SR, [cit. 2021-08-01]) najnovšie schvaľovaný na obdobie rokov 2021-2030. V súlade s medzinárodnými princípmi a záväzkami (naznačenými vyššie) nový dokument upravuje strategické ciele, operačné ciele a opatrenia v deviatich *oblastiach (doménach) podpory* - podpora aktívneho starnutia v rodinnej perspektíve; podpora ľudských zdrojov v celoživotnom cykle; zdravotná starostlivosť podporujúca aktívne starnutie; podpora ekonomickej aktivity v perspektíve životného cyklu; podpora spoločenskej participácie a začlenenia starších ľudí; zabezpečenie príjmu vo vyššom veku; podpora dôstojnosti, nezávislosti a kvality života starších ľudí; politiky aktívneho starnutia bližšie občanom a ich riadenie; zvyšovanie povedomia, dáta a výskum.

Z optiky cieľov udržateľného rozvoja je Národný program bezprostredne súvzťažný s dokumentom z roku 2018 **Návrh národných priorít Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj**, ktorý ustanovuje *šesť národných priorít udržateľného rozvoja* (MIRRI SRa, [cit. 2021-08-01]):

a) smerovanie k znalostnej, environmentálnej udržateľnej a obehovej ekonomike pri

demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí;

b) vzdelanie pre dôstojný život;

c) dobré zdravie;

d) udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy;

e) znižovanie chudoby a sociálna inklúzia;

f) právny štát, demokracia a bezpečnosť

Na základe prijatého návrhu bol v roku 2020 schválený kľúčový dokument pre túto dekádu: **Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 – dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja SR – Slovensko 2030** (MIRRI SRb, [cit. 2021-08-01]), ktorý je základným implementačným dokumentom plnenia národných priorít OSN Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj. Udržateľné ciele rozpracováva v rámci troch *integrovaných rozvojových programov* (IRP):

a) IRP Ochrana a rozvoj zdrojov;

b) IRP Udržateľné využívanie zdrojov;

c) IRP Rozvoj komunít.

Z hľadiska riešenia dopadov pandémie COVID-19 je pre implementáciu politik aktívneho starnutia v národných podmienkach dôležitý aj dokument **Plán obnovy. Cestovná mapa k lepšiemu Slovensku** (MF SR, [cit. 2021-08-01]), najmä v jeho komponente 13 zameranom na reformy a financovanie politiky integrovanej zdravotno-sociálnej starostlivosti.

ZÁVER

Nebolo účelom tohto článku podrobne predstavovať a analyzovať jednotlivé dokumenty a iniciatívy zamerané na problematiku podpory aktívneho a zdravého starnutia v perspektíve udržateľného rozvoja, nakoľko všetky dokumenty a iniciatívy uvedené v prehľadovej tabuľke sú dostupné na príslušných webových sídlach. Išlo nám skôr o zvýšenie povedomia zainteresovanej verejnosti o týchto významných prameňoch sociálnych intervencií; rovnako o identifikáciu kmeňových téz, ktoré ich prepájajú a ktoré považujeme za vysoko relevantné s ohľadom na odborovú príslušnosť k sociálnej práci a jej socioterapeutickému intervenčnému poľu. Veríme, že poskytnuté informácie a tézy môžu byť inšpiráciou k bližšiemu štúdiu dokumentov a iniciatív v optike konkrétneho autorského zámeru

pre vedecko-výskumnú či praktickú (inter-venčnú) prácu.

Zoznam bibliografických odkazov

- BALOGOVÁ, Beáta, BOSÁ, Monika, KMETÓNY GAZDOVÁ, Veronika, KVAŠŇÁKOVÁ, Lenka a Denisa ŠOLTÉSOVÁ, 2015. Editoriál. In: *Journal socioterapie*. Roč. 1, č. 1, s. 3. ISSN 2453-7543.
- BALOGOVÁ, Beáta, 2015. Hybridné prístupy v socioterapii – šance a limity. In: *Journal socioterapie*. Roč. 1, č. 1, s. 17-20. ISSN 2453-7543.
- MF SR. Plán obnovy. Cestovná mapa k lepšiemu Slovensku. [online] [cit. 2021-08-01]. Dostupné z: https://www.mfsr.sk/files/archiv/1/Plan_obnovy_a_odolnosti.pdf
- MIRRI SR(a). *Návrh národných priorít agendy 2030 pre udržateľný rozvoj*. [online] [cit. 2021-07-29]. Dostupné z: <https://www.mirri.gov.sk/aktuality/investicie/slovensko-ma-sest-narodnych-priorit-do-roku-2030/index.html>
- MIRRI SR(b). *Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do 2030 – dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja SR – Slovensko 2030*. [online] [cit. 2021-07-29]. Dostupné z: <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2021/01/Slovensko-2030.pdf>
- MPSVR SR. *Národný program aktívneho starnutia na roky 2014-2020*. [online] [cit. 2021-08-01]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/rada-vlady-sr-prava-seniorov/npas-2014-2020.pdf>
- MUSIL, Libor, 2013. Sociální intervence. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 238-241. ISBN 978-80-262-0366-7.
- PAYNE, Malcolm, 2014. *Modern Social Work Theory*. 4th Edition. London: Palgrave Macmillan. ISBN 9781137406033.
- OSN(a) *Madrid International Plan of Action on Ageing*. [online] [cit. 2021-08-01]. Dostupné z: <https://www.un.org/development/desa/ageing/madrid-plan-of-action-and-its-implementation.html>
- OSN(b). *1987: Brundtland Report (Our Common Future)*. [online] [cit. 2021-07-29]. Dostupné z: <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>
- Rada EÚ. *Zelená kniha o starnutí. Podpora medzigeneračnej solidarity a zodpovednosti*. [online] [cit. 2021-08-01]. Dostupné z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5827-2021-INIT/sk/pdf>
- REP KOVÁ, Kvetoslava, 2016. *Legitimita a pramene sociálnych intervencií v kontexte sociálnej práce*. Vysokoškolská učebnica. Prešov: PU v Prešove. [online] [cit. 2021-07-29]. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Repkova2>
- SZO(a). *Active Ageing: A Policy Framework*. [online] [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf;jsessionid=7B610AF8E6C18F8E12C98F7674AE21F4?sequence=1
- SZO(b). *Ageing: Healthy ageing and functional ability*. [online] [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <https://www.who.int/westernpacific/news/q-a-detail/ageing-healthy-ageing-and-functional-ability>
- SZO(c). *Global report on ageism*. [online] [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240016866>
- SZO(d). *UN Decade on healthy ageing 2021-2030*. [online] [cit. 2021-08-01]. Dostupné z: <https://www.who.int/initiatives/decade-of-healthy-ageing>
- UNECE(a). *Guidelines for Mainstreaming Ageing*. [online] [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <https://unece.org/population/publications/guidelines-mainstreaming-ageing>
- UNECE(b). *Regional implementation strategy for the Madrid international plan of action on ageing*. [online] [cit. 2021-08-01]. Dostupné z: https://unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/mica2002/documents/ECE_AC23_2002_2_Rev6_e.pdf
- UNESCO. *Sustainable development*. [online] [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/sd>

VANHUYSSSE, Pieter. 2012. *Active aging from a life course perspective: a review of academic literature*. UNECE Grant No: ECE/GC/2012/003.

ZAIDI, Asghar. 2018. *Active Ageing Index. A legacy of the 2012 European Year of Active Ageing and Solidarity between Generations. Bilbao: Presentation at the 2nd AAI International Seminar*.

Kontaktné údaje

Prof. PhDr. Kvetoslava Repková, CSc.
Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava

Inštitút edukológie a sociálnej práce FF PU
v Prešove

email: kvetoslava.repkova@ivpr.gov.sk

LOSING HOME AS A DIFFICULT LIFE SITUATION

Beáta BALOGOVÁ, Anna JAŠKOVÁ a Antónia SABOLOVÁ FABIANOVÁ

ABSTRACT

The paper is devoted to the issue of homelessness as a new social risk from the aspect of social work. The empirical part of the paper presents the methodology and partial results of qualitative research conducted with homeless people in a selected social services facility in the city of Prešov. The aim of the research was to identify ways of managing homelessness by clients of social work. The conclusion is devoted to the discussion and implications for social work.

Key words: Loss of home. Homelessness. Social work.

INTRODUCTION

In most cases, a person does not become homeless from day to day. The loss of housing is usually preceded by a number of other social events, which accumulate if any professional intervention is absent. Domestic violence, addictions, broken family relationships and friendships, financial problems, unemployment (Hovanová and Šlosár 2020), poverty, illness and other social events usually disrupt a person's social functioning prior to their loss of housing. It is therefore important to remember that other social events go hand in hand with homelessness. A person without a roof over their head cannot satisfy their essential needs. Sleeping on the street poses serious threats not only to their health but also to their life. Despite the defined circumstances, the Slovak legislation does not recognize the term homeless, which severely curtails the possibilities of intervention and social work. Thus, Rochovská and Miláčková (2011) claim that homelessness is the plight of Slovak cities. In their view, the state administration and self-government ought to solve this problem; however it is the members and volunteers of non-profit organizations, charities and communities that tend to address this issue.

The paper presents partial results of qualitative research, the priority of which was to analyze the consequences of homelessness on the social functioning of social work clients and subsequently identify ways of managing homelessness by social work clients. We are convinced that the imple-

mentation of partial research will contribute to the streamlining of social services for the homeless and to the overall improvement of the performance of social work.

1 Theoretical background

Exploring the phenomenon of homelessness, as well as setting policies for preventing and tackling homelessness, is difficult to carry out without a clear definition of the term. At the same time, however, it is not expedient and currently even common to squeeze the definition of homelessness into just a few words. At European level in particular, a relatively comprehensive "definition" of homelessness, known as the ETHOS typology, was developed, especially in the period 2002-2009, which captures more than 20 different life situations, such as homelessness or exclusion from housing. This typology has become the basis of national definitions of homelessness for the needs of public policies and research in most EU countries (Ondrušová, Gerbery, Fico et al. 2016; Concept of state housing policy until 2020; Operational Program Human Resources for the programming period 2014-2020). In revealing the consequences of homelessness from the point of view of social work, the key concept for us is social functioning, which is based on the assumption that people and their environment are in constant interaction. We work on the concept of social functioning (Bronfenbrenner 1979; Navrátil and Musil 2000; Navrátil 2007) which shows that the goal of a social worker is to support the social functioning

of the individual by helping him to restore or maintain a balance between sufficient task capacity and appropriate environmental requirements.

2 Methodology

The next part of the paper is devoted to the research methodology, in which we describe the research organization, the criteria for selecting a research sample and the research tool. One of the partial goals of the author's study focused on the consequences of homelessness on the social functioning of a social work client was to identify ways of coping with a difficult life situation (homelessness) by the respondent. In line with this goal, we set the following research question: What are the ways of coping homelessness as a challenging life situation on the part of the respondent?

A qualitative research strategy was chosen to achieve the goal. The research was conducted in 2019. Episodic interviews with homeless people (recipients of social services of the Greek Catholic Diocesan Charity in Prešov) were used as a research tool. Interview with instructions. It is based on a repeated call to tell an episode in a certain area of an individual's experience. For orientation, it is necessary to prepare a guide with a list of topics. The authors (Flick, Kardorff and Steinke 2004; Webster and Mertova 2007; Alleyne 2014) describing the narrative interview point out that in the first phase it is not appropriate for the researcher to enter into the client's story, the researcher should not interrupt the respondent and no longer supplement. It is recommended to ask the ambiguity and ask additional questions only after the respondent has finished talking. Clients participated in the research voluntarily, without the right to financial reward. In addition to interviews with homeless people, we also conducted three expert interviews (at the beginning, during, after the end of data collection) with a social worker working in the facility as part of triangulation. Participating observations in the facilities of the Greek Catholic Diocesan Charity in Prešov providing social services to homeless people (dormitory, shelter, halfway house) served to gain a more comprehensive view of the issue of homelessness. Interviews were recorded and anonymized

in writing with the consent of the respondents. Based on Punch (2014), we focused the ethical requirements in research planning and implementation on the participant's approach, consent and protection. The focal points included: informed consent, discretion and anonymity, ownership of data and results, use and misuse of results, honesty and trust and reciprocity. Our ethical responsibility included the general principles of academic integrity, honesty and respect for the other people involved in the research. We also followed the Ethical Principles of Psychologists and the Code of Conduct, as specified by the American Psychological Association (2010), in conducting our research.

3 Result of work

To evaluate narrative interviews, we chose a narrative analysis, in which we proceeded in three phases (Daiute and Ligtfot 2004; Riessman Kohler 2007; Fina and Georgakopoulou 2015). As we were not allowed to record the interview by sound, we recorded the course of the interview. The interviews were conducted by two researchers - one conducted an interview and the other recorded the statements of the respondents. Based on the analysis of interviews through the identification of narratives in the following section, we offer an answer to a research question aimed at identifying the sources of homelessness management in our respondents. As shown in Scheme no. 1, based on narrative analysis, we have identified the following most common sources of homelessness management: faith in God, work/occupational therapy, efficient leisure time, facility rules.

Scheme no. 1: Identified homelessness coping strategies in respondents

Faith in God	•prayers, holy masses, confession, scripture reading
Effective leisure time	•doing crossword puzzles, caring of animals, cooking together, watching TV, reading, walking
Work / Occupational therapy	•magazine sale, distribution, occupational therapy, work based on contract
Rules of inclusion	•strict rules, regular/monthly savings, assistance during the abstinence, time organization, participation in life in the facility
Provision of social services	•organizing activities, providing social counseling (opportunity to air one's grievances, information, distribution ...)
People in the same situation	•new friendships from among the homeless community, new partnerships

Source: the authors' research

4 Discussion

The research question was about finding out how the respondent managed to manage homelessness. The analysis of the responses identified the following sources: faith in God, effective leisure time, work/occupational therapy, facility rules, provision of social services and people in the same situation. Respondents, along with the loss of housing, also lost their sense and zest for life - in this difficult life situation they found elements of their own mobilization, especially in faith in God, which helps them overcome difficult moments, accept their destiny and believe that there is a better future for them. Respondents are also helped by the organization's strict rules, which force them to abstain, make monthly savings and spend the day efficiently, and engage in meaningful activities. Interpersonal relationships in particular are an important source of help in managing homelessness. Nevertheless, that the respondents also lost their family by losing their home and their friends make new friendships and relationships at this stage of their lives. They emphasize that they are grateful that someone cares for them and that they have a roof over their heads, and also appreciate the help of social workers and animators who have patience with them, even if they lie or break the rules of the organization. The results of the research brought interesting findings concerning the identified sources of coping with this difficult life situation on the part of the client of social work. We are aware of several limits of research - especially the unreliability of respondents' answers, a certain degree of subjectivity of the researcher and the size of the research sample. As we worked in the research mainly with respondents suffering from mental health problems, we often encountered conflicting answers, confabulations, answers, which were not related to the question, etc. We therefore verified the clients' statements in interviews with the social worker and the client's record (triangulation). In addition to interviews with the expert, we also used participatory observation to increase the validity of the data obtained. We are aware that our research sample is not representative and we can only apply the presented research findings to a group of homeless people

in the organization in which the research was conducted. However, we are convinced that the implementation of such in-depth interviews brings a new dimension to homelessness research in Slovakia, as it offers some kind of qualitative probe into the individual life stories of respondents - homeless people. In addition to interviews with the expert, we also used participatory observation to increase the validity of the data obtained. We are aware that our research sample is not representative and we can only apply the presented research findings to a group of homeless people in the organization in which the research was conducted. However, we are convinced that the implementation of such in-depth interviews brings a new dimension to homelessness research in Slovakia, as it offers some kind of qualitative probe into the individual life stories of respondents - homeless people.

CONCLUSION

The implementation of partial research and the dissemination of their results in practice creates a platform for improving the performance of social work with homeless people in terms of providing better social services - especially counseling and sociotherapeutic activities. As the research focused on the identification of ways of coping with a difficult life situation (homelessness) by the respondent, we emphasize that a social worker working with homeless people should know the sources of coping with this difficult life situation for their individual clients and on this basis should to draw up an intervention plan. Building on your own resources to resolve the situation is the first step on the road to taking responsibility for

your life. As part of the implementation of sociotherapeutic activities, we recommend focusing on the following topics: related to adaptation to a new life situation, searching for the meaning of life and conflict resolution and assertive behavior (in the facility), implementation of joint leisure activities according to interest. As part of the therapy, our respondents appreciated the care of the animals very positively (despite the fact that the facility does not provide animotherapy - it was mostly stray cats and dogs that they cared for).

Affiliation

The paper is published within the project VEGA no. 1/0433/20 *Factors of formal and informal care in the long-term care system*.

References

- American Psychological Association*. 2010. Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct. [online]. [cit. 2019-09-30]. Available from: <https://www.apa.org/ethics/code/>
- ALLEYNE, Brian., 2014. *Narrative networks. Storied Approaches in a Digital Age*. SAGE publication: London. ISBN 9780857027832.
- BRONFENBRENNER, Urie, 1979. *The Ecology of human Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 9780674224575.
- DAIUTE, Colette & Cynthia LIGHTFOOT, 2004. *Narrative analysis. Studing the development of individuals in Society*. SAGE publication: California. ISBN 0-7619-2797-2.
- ETHOS - European Typology of Homelessness and housing exclusion*. [online]. [cit. 2019-09-30]. Available from: <https://www.feantsa.org/download/en-16822651433655843804.pdf>
- FINA, de Anna & Alexandra GEORGAKOPOULOU, 2015. *The Handbook of Narrative Analysis*. Wiley-Blackwell: USA. ISBN 978-1119052142.
- FLICK, Uwe, KARDORFF, Ernest & Ines STEINKE, 2004. *A companion a qualitative research*. SAGE publication: London. ISBN: 0791973753.
- HENDL, Ján, 2008. *Qualitative research. Basic theories, methods and applications*. Prague: Portal. ISBN 978-80-7367-485-4.
- The concept of state housing policy until 2020* [online]. [cit. 2019-09-30]. Available from: <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/vystavba-5/bytova-politika/dokumenty/koncepcie>
- NAVRÁTIL, Pavel, 2007. Selected theories of social work. In: O. Matousek et al., Eds. *Basics of social work*. Prague: Portal, pp. 183-265. ISBN 978-80-7367-331-4
- NAVRÁTIL, Pavel and Libor MUSIL, 2000. Social work with members of minority groups. In: *Sociální studia 5 - sborník práce Faculty of Social Studies, University of Brno*. Brno. s 127 - 163.
- ONDRUŠOVÁ, Darina, GERBERY, Daniel, FICO, Milan, FILADELFIOVÁ, Jarmila & Gábor CSOMOR, 2016. *Final report on research and census of homeless people in the city of Bratislava in 2016*. [online]. [cit. 2019-09-30]. Available from: https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2016/Ondrusova/zaverecna_sprava_scitanie_ondrusova_2016.pdf
- Operational Program Human Resources for the programming period 2014 - 2020*. [online]. [cit. 2019-09-30]. Available from: <https://www.employment.gov.sk/sk/esf/programove-obdobie-2014-2020/operacny-program-ludske-zdroje/>
- PUNCH, F. Keith, 2014. *Introduction to social research. Quantitative and qualitative approaches*. London: Sage publications. ISBN: 978-1-4462-4092-2.
- RIESSMAN KOHLER, Catherine, 2007. *Narrative Methods for the Human Sciences*. SAGE publication: USA. ISBN 9781483360188.
- ROCHOVSKÁ Alena and Miriam MILÁČKOVÁ, 2011. Homelessness, a socio-pathological phenomenon entering the area of Slovak cities. In: *Acta Geographica Universitatis Comenianae*. Vol. 55, 2011, no. 2, pp. 191-216. ISSN 1338-6034.
- WEBSTER Leonard & Patricia MERTOVA, 2007. *Using narrative inquiry as a research method an introduction event narrative analysis in research on learning and teaching*. Routledge: 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon. ISBN: 13-978-0-415-37905-2.

Contact

prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD., MBA

Mgr. Anna Jašková, PhD.

doc. Mgr. Antónia Sabolová Fabianová, PhD.

Inštitút edukológie a sociálnej práce,
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v
Prešove

email: beata.balogova@unipo.sk

email: anna.jaskova@unipo.sk

email: antonia.sabolova.fabianova@unipo.sk

SYMPTOMS OF INTERNET ADDICTION AMONG ADOLESCENTS OF A SELECTED SECONDARY SCHOOL IN PREŠOV REGION

Anna JAŠKOVÁ, Antónia SABOLOVÁ FABIANOVÁ

ABSTRACT

This paper presents the basic theoretical background and current state of the problem of internet addiction as a new social risk of the hypermodern times. The authors draw attention to the risk potential of the adolescence period, associated in particular with the search for one's own identity and place in society. The presented pilot study is focused on the detection of the condition and occurrence rate of internet addiction manifestations in adolescents of the selected secondary school. The results of the pilot study highlight an increased rate of internet addiction in adolescents. Partial research findings highlight the need for early prevention of internet addiction and point to the inevitable need for school social work in the Slovak republic.

Key words: Internet addiction manifestations. Adolescents. School social work.

INTRODUCTION

Hypermodern times produce not only significant technological progress but also a lot of social risks. The change in the nature of society is transformed into a change in the nature of social risks. Authors (Axford, 2008; Keller, 2010; Sirovátka, Winkler 2010; Beck, 2011; Repková, 2014; Jašková, Sabolová Fabianová, 2018 and others) draw attention to this phenomenon as: new social risks, emerging social risks, old-age social risks, or disqualifying poverty. Gregussová, Tomková and Balážová (2011) state that the internet has become a natural and inseparable part of the life of not only adults but also children and adolescents. The virtual world acts as a new social environment where the young "live" - looking for information, learning, forming their identity, communicating with others, building relationships, taking advantage of opportunities, but also dealing with risks. As the emerging social risk, we can also refer to the internet addiction of young people as a result of a change in social communication, values and way of life for young people.

This paper is devoted to internet addiction in adolescence. After a brief definition of theoretical background, it presents partial results of a pilot research study aimed at

investigating the state and rate of occurrence of internet addiction manifestations in adolescents of a selected secondary school in the *Prešov region*.

1 Theoretical background – current state of the issue

We identify the issue at international level in the strategy *Europe 2020* (European Commission 2010), one of the main objectives of which is to promote digital literacy and to invest effectively in education and training systems at all levels. At the national level, it is effective to follow the *Strategy of the Slovak republic for youth for 2014 - 2020*, which reflects the needs of youth, especially in the areas of education, health, healthy lifestyle and social inclusion. The aim of the strategy is to improve the health of adolescents by enhancing education to protect and promote health, which includes education in particular to prevent the emergence of diseases, social-pathological phenomena such as internet addiction and a healthy lifestyle. Another important document is the *Youth development concept 2016-2020*, which specifies the country's priority objectives for youth work by 2020. The aim of the concept is to respond to the needs of young people and lead them to the

positive development of their personality. We believe that school social work is an indispensable part of all schools with social-pathological problems, including internet addiction. School social work is not yet legally anchored in Slovakia (*Standards for school social work services*, 2012).

2 Research

The pilot research study presents partial research results¹ aimed at investigating the status and incidence of internet addiction manifestations in adolescents of a selected secondary school in the *Prešov region*.

The main objective was to find out the rate of occurrence of internet addiction manifestations among students of the selected secondary school of the *Prešov region*. Within the partial research objective was finding a statistically significant difference in the rate of occurrence of internet addiction manifestations depending on the selected socio-demographic factors of the respondents (gender, year in school, residence).

2.1 Research sample

The basic research sample consisted of 48 students from a selected secondary school of the *Prešov region* ($n = 48$). 62.5% were female ($n_1 = 30$) and 37.5% were male ($n_2 = 18$). The first year of the school was attended by 50% of respondents ($n_1 = 24$) and the same count, 50% of respondents ($n_2 = 24$) attended the fourth year of school. 37.5% of respondents ($n_1 = 18$) reside in the village and 62.5% of respondents ($n_2 = 30$) lived in the city.

2.2 Method and research design

The research was carried out at a selected secondary school in the *Prešov region* in 2018. After a written agreement with the implementation of the research, we chose the available selection of respondents. Questionnaires were distributed to the students of the selected secondary school in print form during a personal meeting. The questionnaire was anonymous. In order to

achieve our goal, we have chosen a quantitative research strategy.

2.3 Research tool

As a data collection tool, we chose the *Chen internet addiction scale*. The questionnaire consisted of 26 items. These items scored on a 5-point scale. Individual scales were the 5 dimensions that covered compulsive syndrome, impaired behavioral control, withdrawal symptoms, tolerance rates, interpersonal relationship problems, and health problems (*Chen's internet addiction scale*, 2003). This questionnaire was used by several authors.

In statistical processing of research results, we chose statistical program the *IBM SPSS statistics* version 20 and used the following statistical procedures: *descriptive statistics, data distribution normality tests, mann-whitney u test, student t-test, averaging, two-t test, compute variable*.

3 Findings and limitations

Based on the results (Table 1), we find that the rate of occurrence of internet addiction manifestations in the respondents reached **2.26**, which in the selected scale (on a scale of 1 to 5, the higher the score, the higher the incidence of internet addiction) is the mean value. This finding was worrying to us, and on the basis of these results, we conclude that a school social worker is indispensable at our school, who can identify internet addiction manifestations and use social competences and tools to address social issues with emphasis on prevention.

Table 1: Rate of incidence of internet dependence (descriptive statistics)

	<i>N</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Mean</i>	<i>Standard deviation</i>
Internet addiction speeches	48	1.13	3.88	2.26	0.59

Source: author's own

The Mann-whitney U test (Table 2) did not confirm a statistically significant rela-

¹ The part of the presented results are a part of diploma thesis called Internet addiction among adolescents (Dubíková 2018)

tionship ($p \alpha = 0.15$). In practice, this means that the difference in the incidence of internet dependence among women and men in our research sample is not statistically significant. From Table 2 shows that the average score of internet dependence was higher in female ($\bar{x} = 2.31$) than in male ($\bar{x} = 2.17$).

Table 2: Mann-whitney U test of significance of gender difference in the degree of expression of internet dependence

	<i>Gender</i>	<i>N</i>	<i>Mean</i>	<i>pα</i>
Internet addition speeches	Male	18	2.17	.15
	Female	30	2.31	

Source: author's own

Result Student's t-test ($p \alpha = 0.28$) confirms that there is no statistically significant difference in the incidence of symptoms of internet addiction, depending on the residence of the respondents (Table 3). In practice, this means that students living in cities, as students living in municipalities, also show internet dependence. Based on the comparison of the achieved average score, we state that the respondents living in the city ($\bar{x} = 2.35$) show a higher rate of internet dependence than respondents living in the municipality ($\bar{x} = 2.12$).

Table 3: Student's t-test of significance of the difference in rates of internet addiction in terms of residence

	<i>Residence</i>	<i>N</i>	<i>Mean</i>	<i>pα</i>
Internet addition speeches	City	30	2.35	.28
	Village	18	2.12	

Source: author's own

The Mann-whitney U test did not confirm the significance of the relationship between the rate of internet addiction and year of study (Table 4). In practice, this means that there is no significant difference in the rate of occurrence of internet dependence depending on the year of study that respondents attend. First-year students as well as fourth-year students also showed internet dependence speeches. Based on a comparison of average scores, we find that the rate of occurrence of internet dependence was higher among res-

pondents attending the fourth year ($\bar{x} = 2.47$) than among respondents and who attended the first year ($\bar{x} = 2.05$).

Table 4: Mann-whitney U test the significance of the relationship between the rate of internet addiction and year of study

	<i>Year of study</i>	<i>N</i>	<i>Mean</i>	<i>pα</i>
Internet addition speeches	4 th year of study	24	2.47	.07
	1 st year of study	24	2.05	

Source: author's own

DISCUSSION AND CONCLUSION

We did not confirm the hypothesis, as in one case there was no statistically significant relationship between the difference in the incidence of internet dependence and independent variables. In practice, this means that men and women, as well as students living in municipalities, are exposed to the risk of internet dependency as students living in cities. A statistically significant difference was not shown either by the year of attendance - which means that first-year students as well as fourth-year students are equally at risk.

For more detailed research, we compared the differences in the level of internet dependence depending on the selected socio-demographic factors of the respondents (gender, place of residence, year) on the basis of the average score of internet dependence in respondents. For female, the average score ($\bar{x} = 2.32$) was higher than for male ($\bar{x} = 2.17$), respondents living in the city showed a higher rate of internet dependence ($\bar{x} = 2.35$) than respondents living in the municipality ($\bar{x} = 2.12$) and respondents who visit 4th year, the average scores ($\bar{x} = 2.47$) were higher than those who attended the first year ($\bar{x} = 2.05$).

Similar results have also been shown in the research by Demetrivics et al. (2008), in which there was also no significant difference in internet usage and gender and, as in our research, female achieved a higher average score than male. This is supported by Beranuy et al (2009), whose multifactorial analysis of variance has

shown that the difference in internet dependency is not gender-dependent. Rol'ková and Hamarová (2017) presented a different result in the difference in the rate of internet dependence and the residence of the respondents, in which we found no statistically significant difference. Using student's t-test found that in trencin region in adolescents and adolescent living in the village were recorded higher rates of symptoms of internet addiction as adolescents coming from the city.

The authors justified this result by the fact that in the village, adolescents have little availability of leisure activities and, compared to the past, greater availability of internet access. Southern taiwan health adolescent project (Cheng, Fang et al., 2009) investigated the significant relationship between internet dependence and age of respondents and found that older respondents had a higher rate of addiction internet as younger respondents. In our research study, there was no significant relationship, but, as mentioned earlier, based on the results of arithmetic means, older respondents and respondents showed a higher rate of internet dependence than younger respondents.

Based on the results of the presented research study, we propose, in the context of solving the issue in the context of social work, mainly prevention. According to Olšavská (2014), prevention is a system of measures aimed at minimizing or eliminating the risk of occurrence of certain sociopathological, life situations and processes that have a negative impact on people or groups of people under the influence of existing living, educational, working, socioeconomic conditions and ways life. We agree with the proposals of Lichner and Šlosár (2013) who recommends focusing on existing and functioning programs dealing with drug addiction prevention and adding them to the prevention of addictions associated with the use of ict. We recommend that schools should create a space for the profession of school social worker and worker, because they are the professionals whose main competencies at school are counseling and counseling, direct communication and working with children and the family and creating preventive programs for internet addic-

tion and others sociopathological problems (Openshaw, 2008, in: Skyba, 2014).

References

- AXFORD, Nick, 2008. *Exploring concepts of child well-being. Implications for childrens services*. Great Britain: Policy Press Univesity of Bristol.
- BECK, Ulrich, 2011, *Risk society. On the way to another modern*. Prague: Elephant.
- BERANUY, Marta et al. 2009. Problematic Internet and mobile phone use and clinical symptoms in college students: the role of emotional intelligence. *Computers in Human Behavior*. 25 (5), 1182–1187.
- CHENG-FANG, Yen. et al. 2009. Multidimensional discriminative factors for Internet addiction among adolescents regarding gender and age [online]. *Psychiatry Clin Neurosci*. 63 (3), 357–364. [cit. 2020-03-20]. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1440-1819.2009.01969.x>
- DEMETROVICS, Zsolt et al. 2008. The three-factor model of Internet addiction: The development of the Problematic Internet Use Questionnaire. *Behavior Research Methods*. 2008 (2), 563–574.
- Dubíková, Lucia, 2018. *Internet addiction during adolescence* (diploma thesis). Prešov: University of Prešov in Prešov.
- EUROPEAN COMMISSION, 2010. *EUROPE 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth* [online]. [cit. 2020-03-20]. Available from: https://www.iuventa.sk/files/documents/3_mladezvakcii/in%C3%A9%20dokumenty%20k%20projektom/europa2020.pdf
- GREGUSSOVÁ, Monika, TOMKOVÁ, Jarmila and Mária BALÁŽOVÁ, 2011. *Adolescents in Virtual Space: Final Research Report 2010*. [online]. [cit. 2020-03-20]. Available from: <http://www.zodpovedne.sk/kapitola4.php?kat=materialy>
- Internet Addiction Scale (Chen)*, 2003. [online]. [13.12.2019]. Available from: <http://seniainternational.org/wp-content/uploads/2017/02/Chen-Internet-Addiction-Scale.pdf>

- JÁŠKOVÁ, Anna and Antónia SABOLOVÁ FABIANOVÁ, 2018. *Social work as a risky occupation. Selected aspects of risks on the background of hypermodern*. Prešov: Publisher of the University of Prešov.
- KELLER, Jan, 2010. *Three social worlds. Social structure of postindustrial society*. Prague: ELEPHANT.
- The concept of youth work development for the years 2016 – 2020* [online]. [cit. 2020-03-20]. Available from: http://www.minedu.sk/data/files/5762_koncepcia_prace_s_mladezou.pdf
- LICHNER, Vladimír and Dušan ŠLOSÁR, 2013. Communication via the Internet as a modern social phenomenon. In: BALOGOVÁ, B. and Z. POKLEMBOVÁ, eds. *Social science research. Proceedings of III. doctoral conference held on November 9 in Prešov*. Prešov: University of Prešov in Prešov, pp. 41– 49.
- NATIONAL ASSOCIATION OF SOCIAL WORKERS, 2012. *Standards for school social work services* [online]. [cit. 2020-03-20]. Available from: <https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=1Ze4-9-Os7E%3D&portalid=0>
- OLŠAVSKÁ, Mária, 2014. *Some basic information for the prevention of socio-pathological phenomena*. Bratislava: Methodological and pedagogical center in Bratislava.
- REPKOVÁ, Kvetoslava, 2014. *On social policy - past, present and future. Selected fragments from the professional file*. Prešov: Faculty of Arts PU in Prešov.
- ROŤKOVÁ, Henrieta and Ľubica HAMAROVÁ, 2017. Internet addiction in adolescents and its relationship to selected personality dimensions. *School psychologist. Journal of the Association of School Psychology*. 18(1), 102–106.
- SKYBA, Michaela, 2014. *School social work*. Prešov: Faculty of Arts, University of Prešov in Prešov.
- Strategy of the Slovak Republic for youth for the years 2014 – 2020* [online]. [cit. 2020-03-20]. Available from: https://www.minedu.sk/data/files/3889_strategia_pre_mladez.pdf
- SIROVÁTKA, Tomáš and Jiří WINKLER, 2010. The importance of 'new social risks' in contemporary social science. *Social studies*. (2), 7-21.

Contacts

Mgr. Anna Jašková, PhD.
 doc. Mgr. Antónia Sabolová Fabianová, PhD.
 Inštitút edukológie a sociálnej práce
 Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove
 email: anna.jaskova@unipo.sk
 email: antonia.sabolova.fabianova@unipo.sk

SAMOBÓJSTWA WŚRÓD OSÓB W PODESZŁYM WIEKU W ŚWIETLE STATYSTYK POLSKICH I EUROPEJSKICH

SUICIDES AMONG THE ELDERLY IN THE LIGHT OF POLISH AND EUROPEAN STATISTICS

Katarzyna SACHARCZUK

ABSTRAKT

Zjawisko samobójstw wśród osób w podeszłym wieku jest problemem społecznym, który w Polsce w ostatnich latach wyraźnie przybrał na sile, o czym świadczy zwiększająca się liczba przypadków prób samobójczych i udanych zamachów samobójczych dokonywanych przez osoby powyżej 65 roku życia. Omawiany temat – nawet w kontekście młodszych grup wiekowych – nie jest często poruszany w polskim dyskursie społecznym, mimo, że według statystyk w zamachach samobójczych ginie więcej osób niż w wypadkach samochodowych. Celem poniższego artykułu jest zobrazowanie skali natężenia problemu samobójstw wśród przedstawicieli grupy wiekowej powyżej 65 roku życia. Artykuł przedstawia zarys problematyki omawianego zjawiska wraz z omówieniem jego głównych przyczyn oraz analizę danych liczbowych udostępnionych przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, Komisję Europejską, Eurostat oraz Komendę Główną Policji. Zwrócono uwagę na aspekty takie jak ogólna liczba samobójstw dokonywanych przez obywateli poszczególnych państw Unii Europejskiej, liczbę samobójstw dokonywanych przez obywateli UE powyżej 65 roku życia, porównanie odsetka samobójstw wśród osób powyżej 65 roku życia z odsetkiem samobójstw wśród przedstawicieli innych grup wiekowych w Polsce oraz syntezę liczby popełnionych prób samobójczych i samobójstw wśród osób powyżej 65 roku życia w Polsce w dziesięcioletnim przedziale czasowym.

Słowa kluczowe: Samobójstwa. Depresja. Osoby Starsze. Próby Samobójcze. Problem Społeczny.

ABSTRACT

A suicide phenomenon among the elderly is a social problem that has clearly intensified in recent years in Poland. This is evidenced by the increasing number of suicide attempts and successful suicides committed by people over 65 years of age. The topic under discussion – even in the context of younger age groups – is not frequently mentioned in Polish social discourse, even though, according to statistics, more people die because of suicides than of car accidents. The purpose of this article is to illustrate the intensity of a suicide problem among the representatives of the age group over 65. The article presents an overview of the problem of the discussed phenomenon along with an elaboration of its main causes and an analysis of the numerical data provided by the Organization of Economic Cooperation and Development, the European Commission, Eurostat and the Police Headquarters. Attention has been paid to aspects such as the total number of suicides committed by the citizens of particular EU countries, the number of suicides of EU citizens over 65 years of age, a comparison between the suicide rate among people over 65 years of age and the suicide rate among the representatives of other age groups in Poland, as well as a synthesis of the number of suicide attempts and suicides among people over 65 years of age in Poland in the ten-year period.

Key words: Suicides. Depression. Elderly. Suicide attempts. Social issue.

1 Samobójstwa i ich przyczyny

Słowo *samobójstwo* pochodzi od łacińskiego *suicidum* będącego źródłosłowem angielskiego *suicide*, oznaczającego zarówno sam czyn jak i osobę go dokonującą. W polskim brzmieniu *samobójstwo* wskazuje równoznacznie na *zabicie siebie*. W języku angielskim forma *self-murder* jest również używana, ale o wiele rzadziej niż *suicide* (Bähr 2013).

Autorka poniższego artykułu rozpatruje problem samobójstw w kontekście osób w podeszłym wieku. Większość z nich zmagają się z wieloma problemami, z którymi nie spotykała się na wcześniejszych etapach życia. Wielu z seniorów wraz z postępującym wiekiem doświadcza pogorszenia się stanu zdrowia fizycznego a niektórych z nich dotyczy także problem samotności, marginalizacji i izolacji społecznej (Bauman 2008). Jak podają S. Popovic i B. Masanovic, ok. 11% przedstawicieli dorosłej populacji nie jest w stanie w pełni uczestniczyć w życiu społecznym z uwagi na doświadczanie wykluczenia, a problem ten nasila się wraz z wiekiem. Oznacza to, że starość częściej niż inne etapy w życiu wiąże się z poczuciem wyizolowania (Popovic i Masanovic 2019). Przeglądanie się problemom fizycznym, mentalnym oraz psychicznym osób w podeszłym wieku a także podejmowanie prób przezwycięzania ich, stanowi konieczność w obliczu wyzwania starzejącego się społeczeństwa.

Emil Durkheim zaproponował, aby na zjawisko samobójstwa spojrzeć z perspektywy faktu społecznego, a zatem jego przyczyn poszukiwać w stanie społeczeństwa. Autor uważał, że postępująca dezintegracja społeczeństwa nie jest w stanie zapobiegać tego typu tragediom. Opracował również prawo samobójstw, według którego ich liczba zmienia się odwrotnie proporcjonalnie do stopnia spójności danej grupy społecznej. Zatem im większa spójność grupy, do której należy jednostka, tym mniejsza powinna być w niej liczba samobójstw. Durkheim wprowadził również podział samobójstw na (Pieniżek i Stefaniuk 2000):

1. Egoistyczne – popełniane są przez osoby samotne, które nie odczuwają żadnych związków ze społeczeństwem i nie

czują powinności wobec jego innych członków (nawet osób najbliższych).

2. Anomiczne – dochodzi nich w wyniku zakłóceń porządku i struktur społecznych.

3. Altruistyczne – decyzja o popełnieniu samobójstwa wynika z odczuwania przez jednostkę nadmiernego przywiązania do danej grupy społecznej i zatracenia przez nią swojej indywidualności.

4. Fatalistyczne – wynikają z trudnej sytuacji życiowej jednostki, która nie widzi sensu dalszego życia.

Na wstępie należy zauważyć, iż podjęcie decyzji o popełnieniu samobójstwa związane jest z odczuwaniem tzw. bólu psychicznego, czyli swego rodzaju mentalnego bólu, udręki, nadmiernego poczucia wstydu, niepewności i samotności a także obawy przed bólem fizycznym i nadchodzącą śmiercią. To właśnie ten trudny stan przybierający niemożliwą do wytrzymania intensywność doprowadza do myśli, iż jedyną opcją zakończenia cierpienia jest śmierć (Shneidman 1992).

Ów ból psychiczny często związany jest z odczuwaniem mniej lub bardziej nasilonych stanów depresyjnych, jednak depresja nie jest przyczyną wszystkich aktów samobójczych. Można sobie bowiem wyobrazić sytuację, w której człowiek zdrowy decyduje się na ten krok np. z pobudek ideologicznych, politycznych, religijnych a nawet moralnych (np. aby uratować inne życie). Z drugiej jednak strony, jak pokazują badania, aż ok. 80% ofiar samobójstw to osoby ze zdiagnozowanymi zaburzeniami psychicznymi, w tym przede wszystkim depresją. Można zatem powiedzieć, iż choroba ta stanowi najbardziej istotny czynnik samobójstwa (Dudek 2013).

Depresję można zdefiniować jako zespół objawów i zaburzeń emocjonalnych współwystępujących ze schorzeniami somatycznymi.

Cechami charakterystycznymi dla tej choroby jest trwałe obniżenie nastroju, ograniczenie lub całkowite zaniechanie aktywności oraz silny lęk (Pużyński, 2000). Według danych Światowej Organizacji Zdrowia depresja dotyka ok. 7% osób w podeszłym wieku, jednak badacze podkreślają, że często nie

jest ona diagnozowana i leczona w ramach podstawowej opieki zdrowotnej, a jej symptomy uznawane są za konsekwencje starzenia się i są postrzegane jako naturalnie współistniejące z różnymi chorobami wieku starczego (WHO 2017).

Zespoły depresyjne stanowią najczęstsze zaburzenia psychiczne wśród osób starszych. Niestety, w dalszym ciągu są relatywnie rzadko diagnozowane i leczone, ponieważ panuje powszechne przekonanie, iż są one naturalną implikacją procesu starzenia się organizmu. Z drugiej strony sami chorzy w wielu przypadkach nie są skłonni do poszukiwania pomocy, ponieważ korzystanie z porady psychiatry, psychologa czy terapeuty wiąże się dla nich z poczuciem wstydu, którego nie odczuwają podczas konsultacji z większością pozostałych specjalistów (Cybulski i inni 2015). Przyczyny złego samopoczucia psychicznego wśród osób w podeszłym wieku można ująć w dwie kategorie. Pierwszą z nich stanowią problemy ze zdrowiem fizycznym, a idąc dalej, w niektórych przypadkach wynikająca z nich konieczność bycia zależnym od opiekunów. Depresja znalazła się w katalogu Wielkich Zespołów Geriatrycznych, czyli złożonych dysfunkcji organizmu prowadzących do konsekwencji zdrowotnych obejmujących funkcjonowanie całego organizmu (Bień 2014). Chociaż depresja jest wymieniana jako jeden z elementów WSG, to równocześnie należy podkreślić, że niektóre z pozostałych dolegliwości mieszczących się w tym katalogu mogą wpływać na rozwój stanów depresyjnych – jako przykład można podać chociażby przypadłości takie jak nietrzymanie moczu czy stolca, zaburzenia równowagi i orientacji, niedożywienie, zaburzenia wzroku i słuchu etc. W związku z powyższym pacjent coraz silniej odczuwa ograniczenia płynące z własnego organizmu. Bez wątpienia nie pozostaje to bez wpływu na mentalne samopoczucie (Cybulski i inni 2015).

Inną grupę problemów dotyczących seniorów są ciężkie choroby przewlekłe takie jak nowotwory. Coraz więcej lekarzy onkologów podnosi alarm, iż ich pacjenci (nie tylko ci w podeszłym wieku) nie są diagnozowani pod kątem zaburzeń depresyjnych, chociaż przejawiają wszelkie

objawy mogące o takim schorzeniu świadczyć (Weinberger, Bruce, Roth, Breitbart i Nelson 2011). Aby zrozumieć znaczenie choroby nowotworowej dla rozwijania się stanów depresyjnych należy przyjąć, że diagnoza tej choroby jest dla wielu pacjentów początkiem znacznego zaburzenia dotychczasowego funkcjonowania. Informacji o zachorowaniu na nowotwór towarzyszy cała gama negatywnych emocji takich jak: lęk przed śmiercią, lęk przed koniecznością drastycznej zmiany dotychczasowego funkcjonowania, lęk przed bólem i uciążliwym leczeniem, złość, przygnębienie, smutek, poczucie bezsilności i braku wpływu na swoje życie. Wśród osób w podeszłym wieku dodatkowym czynnikiem jest również chorowanie na inne schorzenia, które utrudniają walkę z rakiem (Kieszkowska-Grudny 2014). Z Badań przeprowadzonych przez A. Bartoszek i in. wynika, że aż za 20% przypadków depresji u osób w podeszłym wieku odpowiada otrzymanie w trakcie ostatniego roku wiadomości o zachorowaniu na ciężką chorobę. Ponadto 14% badanych stwierdziło, że ich negatywny stan psychiczny związany jest z ograniczeniem samodzielności wywołanym ciężką chorobą (Bartoszek i inni 2018).

Wspomniane badania zwróciły również uwagę na inne przyczyny występowania depresji wśród osób starszych, które można zaliczyć do drugiej kategorii określanej mianem przyczyn społecznych. Według 16% respondentów przytoczonego wyżej badania powodem ich stanu jest utrata bliskiej osoby, a według 14% poczucie osamotnienia. Rzadziej wskazywano natomiast na czynniki takie jak zmiana warunków życiowych, zmiana miejsca zamieszkania, izolacja związana z koniecznością zakończenia kariery zawodowej, konieczność opieki nad inną osobą lub problemy finansowe (Bartoszek i inni 2018). Duże znaczenie dla rozwoju stanów depresyjnych ma poczucie samotności. J. Twardowska-Rajweska wskazuje, iż wśród środowiskowych przyczyn osamotnienia znajdują się na przykład krytyczne wydarzenia życiowe (np. śmierć długoletniego partnera), wykorzystywanie (psychiczne, fizyczne,

finansowe), szybkie tempo życia, niedostosowanie do zmieniającego się społeczeństwa, automatyzacja czy wysoka ruchliwość społeczna (Twardowska-Rajewska 2005).

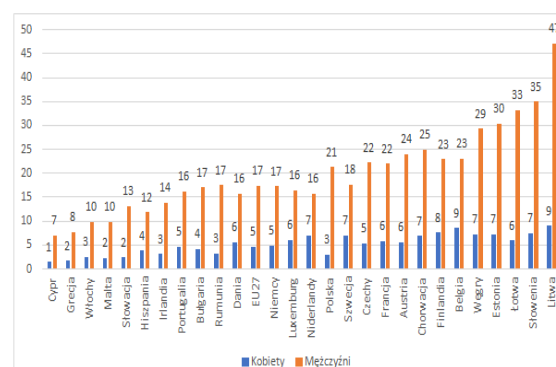
Częstotliwość samobójstw w grupie powyżej 65 r.ż. jest średnio o 50 % wyższa niż w grupie 15-24 lata, aczkolwiek w statystykach samobójców przodują osoby w średnim wieku. Należy zaznaczyć, że także w najstarszej grupie wiekowej na popełnienie tego czynu znacznie częściej decydują się mężczyźni. Powołując się na badania N. J. Osgood (Osgood 1991) można zauważyć, że wraz z wiekiem maleje liczba nieudanych prób samobójczych, a rośnie liczba zamachów zakończonych zgonem. Do grup ryzyka należą szczególnie osoby zmagające się z chorobami przewlekłymi, którym towarzyszą stany depresyjne, oraz osoby samotne – tutaj również wyraźnie częściej na ten krok decydują się samotni mężczyźni niż samotne kobiety, ponieważ najprawdopodobniej nie mogą oni sobie poradzić z samotnością oraz odnaleźć się w strukturach rodzinnych i społecznych. Najwięcej samobójstw w tej grupie notuje się w okresie od 6 do 12 miesięcy po utracie bliskiej osoby (Binczycka-Anholcer 2005).

2 Analiza danych

Problemu samobójstw wśród osób starszych nie można rozpatrywać w oderwaniu od ogólnych statystyk ukazujących skalę tego zjawiska. Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO 2019) każdego roku samobójstwo popełnia ok 800 000 osób, a na każdy udany zamach przypada 20 prób samobójczych. Oznacza to, że średnio co 40 sekund ktoś na świecie odbiera sobie życie. Każde samobójstwo jest tragedią, która pozostawia piętno na bliskich zmarłego a także jest sygnałem alarmowym obrazującym określone problemy istniejące w danej społeczności. Wraz ze wzrostem społecznej świadomości omawiany problem jest coraz szerzej zauważalny, a organizacje rządowe, pozarządowe w wielu państwach oraz organizacje międzynarodowe podejmują konkretne działania na rzecz ograniczania liczby samobójstw, czego przykładem jest chociażby zobowiązanie się państw członkowskich WHO do pracy na rzecz

zmniejszania się globalnego wskaźnika tego zjawiska (WHO 2019). Eurostat prowadzi badania dotyczące skali omawianego zjawiska w krajach Unii Europejskiej (Wykres nr 1).

Wykres nr 1.: Liczba samobójstw na 100 tys. mieszkańców w krajach EU-27 (dane za 2017 r.)

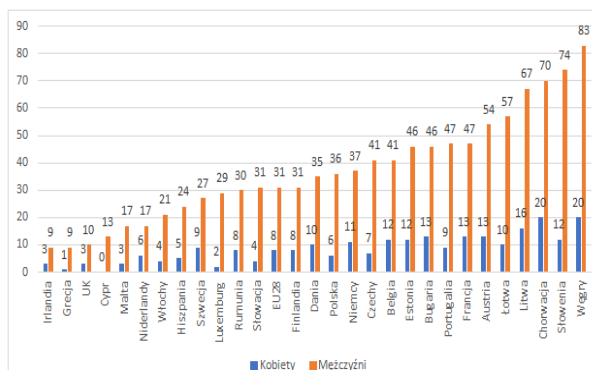

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD/European Union 2020

We wszystkich państwach EU-27 grupą wyraźnie częściej popełniającą samobójstwa są mężczyźni. Najwięcej udanych zamachów samobójczych na 100 tys. mieszkańców odnotowano w 2017 r. na Litwie, natomiast najmniej na Cyprze i w Grecji. Średnia dla omawianej grupy państw wynosi 17 przypadków wśród mężczyzn oraz 5 przypadków wśród kobiet. Polska znacznie odbiega od średniej, jeśli wziąć pod uwagę mężczyzn (21 przypadków), a znajduje się poniżej średniej wśród samobójstw popełnianych przez kobiety (3 przypadki).

Komisja Europejska udostępnia dane na temat samobójstw wśród przedstawicieli najstarszych grup wiekowych (Wykres nr 2).

Wykres nr 2.: Liczba samobójstw na 100 tys. mieszkańców w krajach EU-28 w grupie osób powyżej 65 r.ż. (dane za 2010 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie European Commission 2013

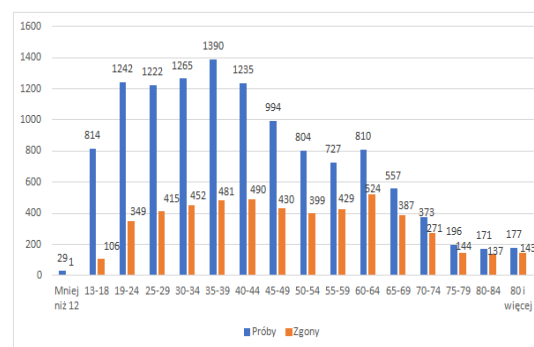
Na powyższym wykresie zaprezentowano dane z państw ujętych w grupę EU-28, ponieważ pod uwagę wzięto również dane z Wielkiej Brytanii. W przypadku osób powyżej 65 roku życia również widać wyraźną różnicę pomiędzy liczbą samobójców a samobójczyń. Na 100 tys. mieszkańców wśród mężczyzn i kobiet najwięcej przypadków odebrania sobie życia zanotowano w 2010 r. na Węgrzech (odpowiednio 83 i 20 przypadków). Niewiele mniej tego typu zdarzeń odnotowano w Słowenii i w Chorwacji. Średnia dla EU-28 wynosi 31 przypadków wśród mężczyzn i 8 przypadków wśród kobiet. Polska plasuje się wyżej w grupie mężczyzn (36 przypadków) a niżej w grupie kobiet (6 przypadków).

Należy jednak podkreślić, że samobójstwa nie należą do grona głównych przyczyn zgonów wśród obywateli państw Unii Europejskiej. Według Eurostatu (Eurostat 2016) w 2016 r. osoby powyżej 65 roku życia umierały przede wszystkim z powodu choroby niedokrwiennej serca, chorób mózgowo – naczyniowych, chorób układu oddechowego, nowotworu płuc, nowotworu jelita grubego, nowotworu prostaty oraz nowotworu piersi.

Omawiając zagadnienie samobójstw należy rozróżnić próby samobójcze zakończone niepowodzeniem (a więc takie, w wyniku których ofiara nie poniosła śmierci) oraz udane zamachy samobójcze zakończone zgonem ofiary. Psychiatrzy i psychologowie podkreślają, że próby samobójcze są często jedynym sposobem

jednostki na wyrażenie życiowej bezradności i bezsilności wobec trudnej sytuacji, w jakiej się znaleźli. Na szczęście dzięki szybkiej interwencji osób bliskich lub refleksji samych niedoszlých samobójców, większość z tych prób nie kończy się zgonem. Warto podkreślić, że dysproporcja pomiędzy próbami samobójczymi a udanymi zamachami maleje wraz z wiekiem. Oznacza to, że osoby starsze podejmując decyzję o pozbawieniu się życia są jej na tyle pewne, że w większości ich próby kończą się zgonem (Dudek, 2013). Na wykresie nr 3 przedstawiono przykładowe zobrazowanie tej zależności.

Wykres nr 3.: Próby samobójcze i udane zamachy samobójcze a wiek samobójcy (dane za 2020 r.)

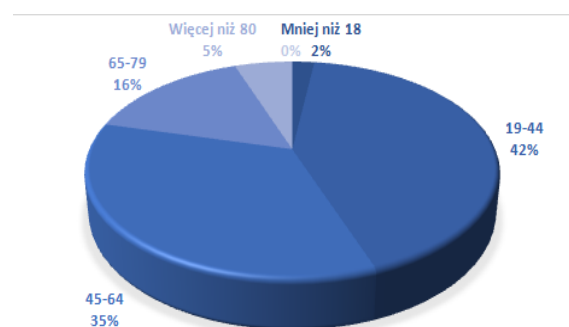

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komenda Główna Policji 2020

Największa dysproporcja pomiędzy próbami samobójczymi a udanymi zamachami samobójczymi widoczna jest wśród najmłodszych grup wiekowych. Natomiast w najstarszych grupach wiekowych można zaobserwować wyraźne zacieranie się tej granicy.

W 2020 r. w Polsce popełniono 5165 samobójstw (prób samobójczych zakończonych zgonem). Osoby w podeszłym wieku nie stanowią większości w całkowitej liczbie samobójców. Na wykresie nr 4 pokazano udział poszczególnych grup wiekowych w ogóle osób popełniających dany czyn.

Wykres nr 4.: Struktura osób w zamachach samobójczych zakończonych zgonem według grup wiekowych (dane za 2020 r.)

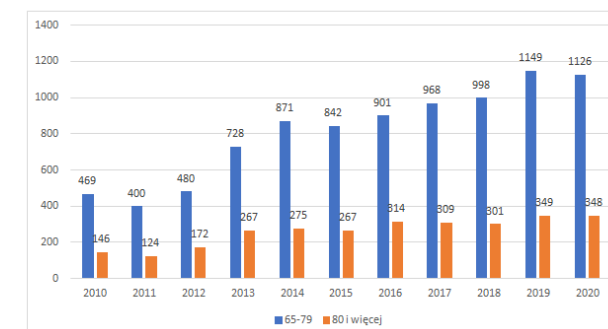

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komenda Główna Policji 2020

Najwięcej przypadków samobójstw w 2020 r. odnotowano w grupie wiekowej 19–44 lata (42 %), natomiast najmniej w grupie osób niepełnoletnich (2 %). Samobójstwa w najstarszej grupie, tj. powyżej 80 roku życia wynosiły tylko 5 % wszystkich przypadków, natomiast w grupie 65 – 79 lat już znacznie więcej – 35 %.

Liczbę prób samobójczych oraz w najstarszych grupach wiekowych w dziesięcioletnim przedziale czasowym zaprezentowano na wykresie nr 5, natomiast liczbę udanych zamachów samobójczych na wykresie nr 6.

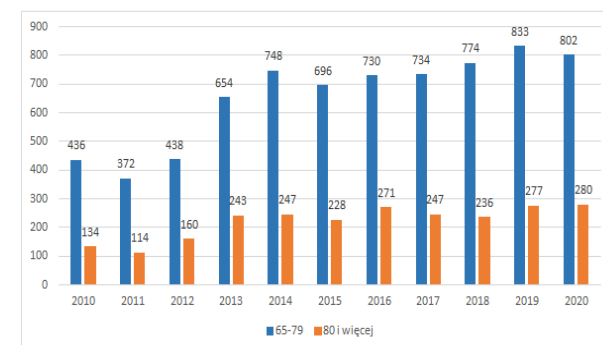
Wykres nr 5.: Podejmowane próby samobójcze w najstarszych grupach wiekowych (dane za okres od 2010 do 2020 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komenda Główna Policji 2020

W ciągu ostatniego dziesięciolecia liczba podejmowanych prób samobójczych wśród osób w podeszłym wieku wzrosła ponad dwukrotnie. Zdecydowanie więcej przypadków odnotowano w grupie wiekowej 65 – 79 lat, jednak trend wzrostowy widoczny jest w obu analizowanych grupach.

Wykres nr 6.: Zamachy samobójcze zakończone zgonem w najstarszych grupach wiekowych (dane za okres od 2010 do 2020 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komenda Główna Policji 2020

Również w przypadku prób samobójczych zakończonych zgonem widać wyraźną tendencję wzrostową (szczególnie pomiędzy 2012 i 2013 rokiem) w obu analizowanych grupach wiekowych. W roku 2020 odnotowano niewielki spadek względem roku 2019, jednak nie jest to różnica na tyle duża, aby można było wnioskować na temat wyraźnej tendencji spadkowej. Dane z kolejnych lat ujawniają, czy taki trend rzeczywiście się pojawił, czy jest to raczej chwilowe zawahanie.

3 Wnioski i dyskusja

Analiza danych Komendy Głównej Policji dotyczących prób samobójczych i udanych zamachów samobójczych w Polsce na przestrzeni ostatnich 10 lat wykazała, że w grupach wiekowych 65 – 79 lat oraz 80 i więcej lat liczba omawianych czynów znacznie wzrosła. Największy przeskok można zaobserwować pomiędzy 2012 a 2013 r. Kierunkiem do dalszych analiz jest poznanie przyczyn zwiększenia natężenia skali zjawiska akurat w tym okresie. Niemniej, dane odpowiadają trendowi obserwowanemu w krajach uprzemysłowionych, w których również wzrosła liczba prób samobójczych i samobójstw w ostatnich latach. Badacze społeczni dopatrują się przyczyn takiego stanu rzeczy w samotności, izolacji społecznej, wzrastającej liczbie przypadków chorób psychicznych oraz w niedostosowaniu do szybko zmieniającego się świata (Diggle 2016). W Polsce bez wątpienia dużym problemem jest brak

odpowiednio szybkiej diagnozy zaburzeń psychicznych u osób w podeszłym wieku. Jak wskazują K. Humięcka i T. Targowski konieczne jest przełamywanie stereotypów ukazujących starość jako naturalnie smutny okres w życiu każdego człowieka. Dlatego właśnie rodziny, lekarze pierwszego kontaktu i lekarze geriatrzy powinni uczyć się rozpoznawać objawy depresji u osób starszych i nie przypisywać im statusu „naturalnej kolei rzeczy”. Starość może być bowiem barwna i ciekawa, jeśli tylko seniorom zostanie udzielone odpowiednie wsparcie zapobiegające ich izolacji i przezwyciężające poczucie niedostosowania społecznego (Humięcka i Targowski 2018).

Przeprowadzone analizy wykazały również, że wraz z wiekiem wzrasta skuteczność podejmowanych prób samobójczych. Wnioski rezonują z badaniami przeprowadzonymi w Kanadzie przez M. J. Heisel, które wykazały, że starszy wiek był istotnie związany z bardziej zdecydowanymi i planowymi działaniami autodestrukcyjnymi a z drugiej strony mniej brutalnymi metodami i mniejszą liczbą ostrzeżeń o zamiarach samobójczych. Różnice wieku w zachowaniach prowadzących do samobójstwa wskazują, że interwencja w trakcie kryzysu samobójczego może być mniej skuteczna u osób starszych niż u osób młodszych (Heisel 2006). Można zatem powiedzieć, że większość seniorów którzy planują zakończyć swoje życie, jest przekonana do takiej decyzji i zamierza ją z sukcesem zrealizować.

Warto również zaznaczyć, że problem samobójstw, również w starszym wieku, dotyczy znacznie częściej mężczyzn niż kobiet (Cornwell i inni 1998). Autorzy zwracają uwagę, iż taki stan rzeczy może być pokłosiem silnie uwarunkowanych w społeczeństwie wzorów patriarchalnych, które narzucają mężczyznom konieczność bycia silnym i odpornym psychicznie nawet w trakcie życiowych problemów. Ponadto można zauważyć, iż mężczyźni w podeszłym wieku gorzej radzą sobie z samotnością w momencie, gdy umiera ich partnerka życiowa. Wynika to często z faktu, iż w swoim dotychczasowym życiu nie pielęgnowali więzi rodzinnych (np. z

dziećmi) w tak silnym stopniu jak zazwyczaj robią to kobiety.

Rekomendacją do dalszych badań jest przyjrzenie się zachowaniom samobójczym wśród osób starszych w nawiązaniu do panującej pandemii COVID-19. Przeanalizowane przez L. Appleby dane z okresu pandemii pochodzące z Australii, Kanady, Nowej Zelandii, Norwegii, Peru, Szwecji i USA pokazały, że wskaźniki samobójstw w tych krajach nie wzrosły w okresie ostatnich dwóch lat. Niemniej autor podkreśla, że badacze społeczni powinni być ostrożni w formułowaniu daleko idących wniosków na ten temat, ponieważ długofalowy wpływ pandemii na zdrowie psychiczne świat nauki będzie mógł poznać dopiero za kilka lat (Appleby 2021).

Podsumowując, wzrost prób samobójczych i zamachów samobójczych zakończonych zgonem wśród seniorów jest w ciągu ostatniego dziesięciolecia zauważalny i budzi obawy wśród badaczy zajmujących się zagadnieniem starości. Przeciwdziałanie temu zjawisku wymaga podejmowania systemowych rozwiązań nakierowanych z jednej strony na zmianę społecznej świadomości dotyczącej postrzegania starości jako najtrudniejszego okresu w życiu człowieka, a z drugiej na wdrażanie kompleksowej opieki – również psychologicznej - nad osobami w podeszłym wieku.

Bibliografia

- APPLEBY, Louis, 2021. What has been the effect of covid-19 on suicide rates? In: *BMF* [online]. s. 1-2, [cit. 2021-12-22]. Dostępne z: <https://www.bmj.com/content/bmj/372/bmj.n834.full.pdf>
- BÄHR, Andreas, 2013. Between “self-murder” and “suicide”: The modern etymology of self-killing. In: *Journal of Social History* [online]. Vol. 46, Issue 3, 620–632 pp., [cit. 2021-12-22]. Dostępne z: <https://academic-oup-com.eres.qnl.qa/jsh/article/46/3/620/908916?login=true>
- BARTOSZEK, Agnieszka, Katarzyna KOCKA, Barbara ŚLUSARSKA, Adrian BARTOSZEK, Grzegorz NOWICKI, Alina DELUGA i Katarzyna PRZEPIÓRKA, 2018. Sprawność funkcjonalna oraz

- wydarzenia życiowe a natężenie symptomów depresji wśród seniorów mieszkających w środowisku domowym. In: *Med Rodz* [online]. Vol 2018, Issue 1, 10-15 pp., [cit. 2021-12-22]. Dostępne z: <https://www.czytelniamedyczna.pl/medycyna-rodzinna,mr201801.html>
- BAUMAN, Katarzyna, 2008. Problem aktów samobójczych. In: *Gerontologia Polska* [online]. Vol. 16, Issue 2, 0-88 pp., [cit. 2021-12-22]. Dostępne z: <https://gerontologia.org.pl/wp-content/uploads/2016/05/2008-02-7.pdf>
- BIEŃ, Barbara, 2014. Najczęstsze problemy wieku starszego. In: *Najczęstsze problemy medyczne wieku starszego w Polsce*. Warszawa: Polska Akademia Nauk, s. 8-9.
- BINCZYCKA-ANHOLCER, Marzena, 2005. Zachowania suicydalne osób w starszym. In: *Suicydologia*. Vol. 1, 77-87 pp.
- CORNWELL, Y., P. DUBERSTEIN, C. COX, J. HERRMANN, N. FORBES i E. D. CAINE, 1998. Age Differences in Behaviors Leading to Completed Suicide. In: *The American Journal of Geriatric Psychiatry* [online]. Vol. 6, Issue 2, 122-126 pp., [cit. 2021-12-22]. Dostępne z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9581207/>
- CYBULSKI, Mateusz, Elżbieta KRAJEWSKA-KUŁAK, Paweł SOWA, Andrei SHAPAKU, Eleni THEODOSOPOULOU i Antigoni CHADZOPULU, 2015. Społeczne aspekty starości w opinii studentów uczelni medycznych w Polsce, na Białorusi i w Grecji. In: *Gerontologia Polska* [online]. Vol. 2015, Issue 4, 165-173 pp., [cit. 2021-12-22]. Dostępne z: <https://gerontologia.org.pl/wp-content/uploads/2016/06/Gerontologia-Polska-4-2015.pdf>
- DIGGLE-FOX, Barbara Suzy, 2016. Assessing suicide risk in older adults. In: *The Nurse Practitioner* [online]. Vol. 41, Issue 10, 28-35 pp., [cit. 2021-12-22]. Dostępne z: [HTTPS://PUBMED.NCBI.NLM.NIH.GOV/27623296/](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27623296/)
- DUDEK, Dominika, 2013. Samobójstwo. In: *mp.pl* [online]. [cit. 2021-12-22]. Dostępne z: <https://www.mp.pl/pacjent/psychiatria/choroby/76122,samobojstwo>
- Eurostat, 2016. Causes of death statistics - people over 65. In: *europa.eu* [online]. [cit. 2021-12-22]. Dostępne z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Causes_of_death_statistics_-_people_over_65
- HEISEL, Marnin J., 2006. Suicide and its Prevention among Older Adults. In: *The Canadian Journal of Psychiatry* [online]. Vol. 51, Issue 3, 143-154 pp., [cit. 2021-12-22]. Dostępne z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16618005/>
- HUMIEŃKA, Katarzyna i Tomasz TARGOWSKI, 2018. Trudności diagnostyczne depresji wieku podeszłego – przegląd wybranych skal skринingowych. In: *Geriatría* [online]. Vol. 2018, Issue 12, 44-47 pp. [cit. 2021-12-22]. Dostępne z: https://www.akademiamedycyny.pl/wp-content/uploads/2018/07/Geriatría_1_2018_06.pdf
- European Commission, 2013. Causes of death in the EU28 in 2010 Circulatory diseases main cause of death for men and women aged 65 years and over. In: *europa.eu* [online]. [cit. 2021-12-21]. Dostępne z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STAT_13_178
- Komenda Główna Policji, 2020. Zamachy samobójcze zamachy samobójcze od 2017 roku. In: *statystyka.policja.pl* [online]. [cit. 2021-12-21]. Dostępne z: <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/zamachy-samobojcze/63803,Zamachy-samobojcze-od-2017-roku.html>
- OECD/European Union, 2020. Adult mental health. In: *Health at a Glance: Europe 2020: State of Health in the EU Cycle* [online]. Paris: OECD Publishing, s. 130-131, [cit. 2021-12-21]. Dostępne z: <https://doi.org/10.1787/82129230-en>
- KIESZKOWSKA-GRUDNY, Anna, 2014. Dystres i depresja u chorych na nowotwory - diagnostyka i leczenie. In: *OncoReview* [online]. Vol. 2, No. 4, 246-252 pp., [cit. 2021-12-21]. Dostępne z: <http://psjd.icm.edu.pl/psjd/element/bwmeta1.element.psjd-8c06c1a4-0f53-42ef-ba66-02be39490e29>

- OSGOOD, N., 1991. Prevention of suicide in the elderly. In: *J. Ger. Psych* [online]. Vol. 24, 293-306 pp.
- PIENIAŻEK, Antoni i Małgorzata STEFANIUK, 2000. *Socjologia prawa – Zarys wykładu*. Kraków: WoltersKluwer.
- POPOVIC, Stevo i Bojan MASANOVIC, 2019. Effects of Physical and Social Activity on Physical Health and Social Inclusion of Elderly People. In: *Iran J Public Health* [online]. Vol. 48, Issue 10, 1922–1923 pp., [cit. 2021-12-21]. Dostępne z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6908910/>
- PUŻYŃSKI, S., 2000. Depresje towarzyszące chorobom somatycznym. In: *Psychiatr-Neurol* [online]. Vol. 4, 3-12 pp., [cit. 2021-12-21].
- SHNEIDMAN, E. S., 1992. What do suicides have in common? Summary of the psychological approach. In: B. M. Bongar, ed. *Suicide: Guidelines for Assessment, Management, and Treatment*, s. 3-15. New York: Oxford University Press.
- TWARDOWSKA-RAJEWSKA, Jolanta, 2005. *Przeciw samotności*. Wydawnictwo Naukowe UAM. ISBN 83-232-1515-4.
- WEINBERGER, Mark, Martha L. BRUCE, Andrew J. ROTH, William BREITBART i Christian J NELSON, 2011. Depression and barriers to mental health care in older cancer patients. In: *Int J Geriatr Psychiatry* [online]. Vol. 26, Issue 1, 21-26 pp., [cit. 2021-12-21]. Dostępne z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/21157847/>
- World Health Organization, 2017. *Mental health of older adults* [online]. [cit. 2021-12-21]. Dostępne z: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-of-older-adults>
- World Health Organization, 2019. *Samobójstwo*. [online]. [cit. 2021-12-21]. Dostępne z: https://www.euro-who.int.translate.google/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mental-health/areas-of-work/suicide?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc

Kontaktne údaje

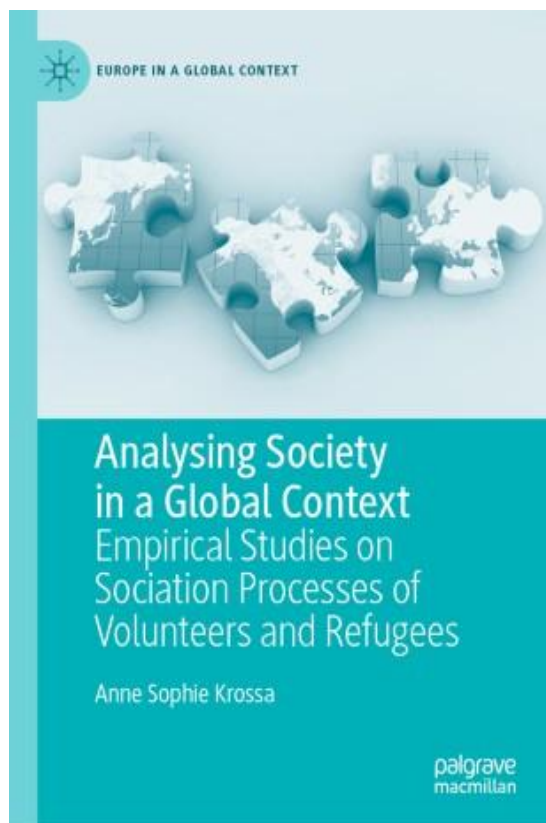
Mgr. Katarzyna Sacharczuk
Instytut Nauk Socjologicznych i Pedagogiki,
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w
Warszawie
email: k.sacharczuk@interia.pl

Anne Sophia Krossa:

ANALYSING SOCIETY IN A GLOBAL CONTEXT. EMPIRICAL STUDIES ON SOCIATION PROCESSES OF VOLUNTEERS AND REFUGEES

Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020.

Zuzana POKLEMBOVÁ²

The book, which is part of *Europe in a Global Context* series, consists of seven chapters addressing different subjects analysing the difference, its negotiation and reflection in practice and in the context of migration. Every chapter also focus on specific qualitative methodological approach: discourse analysis, participant observation, breaching experiment, group discussion, role play and image analysis. All of them are trying to answer main question: *How is difference and similarity negotiated in practice?* based on “dirt as a matter out of place” idea.

The main aim of chapter: *Dirt: Theoretical Perspectives* is to elaborate on the fact that the dirt-cleanliness nexus at the core our everyday experience is always ambivalent and at the same time socially protected via definition of normality or non-normality.

Next chapter: *Border, Others, Selves: Concept of Discourse* focuses on building general framework for the core terms of this publication within the broader current context of inclusion and exclusion. The following five chapters: *(Not) Separating Waste: Participant Observation; Environmental*

Education: Breaching Experiment; Circulating Used Clothes: Group Discussion; Using the Toilet: Role Play; Sexual Hygiene: Image Analysis and Interview; are all based on examples of various kinds of contact between volunteers and refugees and negotiation between them. The various empirical results of the chapters are combined, compared and clustered. According to the author: “*The result for now is a proto-typology that will be developed further-despite the fact that the focus on ambivalences already counters an ideal-typical typology to a certain degree.*”

This publication only may be recommended as very interesting reading full of fresh information for social worker in the practice, social work teacher and researcher and also for students of social work as an inspiration while choosing the topic and methodology for their thesis.

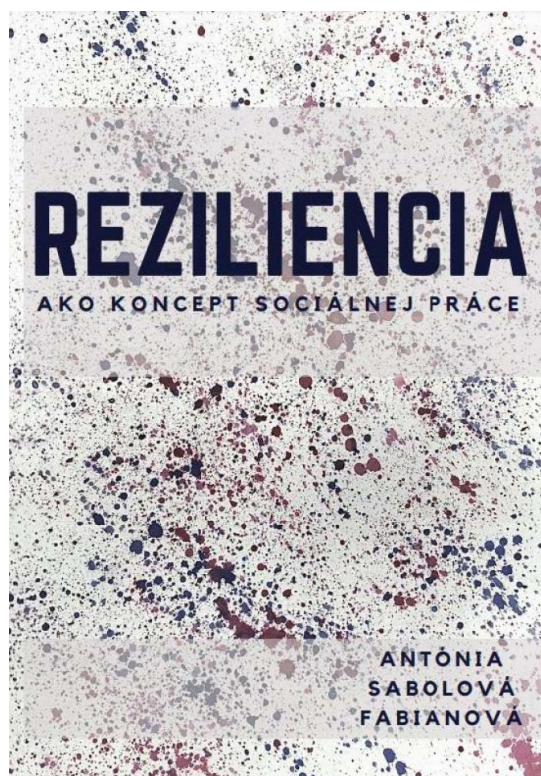
² **Kontaktné údaje:** doc. Mgr. Ing. Zuzana Poklembová, PhD., Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, email: zuzana.poklembova@unipo.sk

Antónia Sabolová Fabianová:

REZILIENCIA AKO KONCEPT SOCIÁLNEJ PRÁCE

Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2020

Anna JAŠKOVÁ³

Monografia s názvom *Reziliencia ako koncept sociálnej práce* je dielom autorky Antónie Sabolovej Fabianovej pôsobiacej na *Inštitúte edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove*. Autorka predstavuje rezilienciu ako koncept, prostredníctvom ktorého je v posledných desaťročiach možné pochopiť správanie a prežívanie človeka počas nepriaznivej situácie. Cieľom monografie je poukázať na odolnosť ako významný element v sociálnej práci ako profesii, kde je odborník v praxi vystavený záťažovým situáciám plynúcim nie len zo samotného pracovného prostredia alebo kolegiálnych vzťahov, no aj zo strany samotných klientov, najmä v prípade výskytu klientskeho násillia.

Monografia je proporčne a obsahovo vyvážená. Obsahuje tri základné, ďalej členené kapitoly, ktoré na seba vhodne nadväzujú. Pridanou hodnotou je prepojenie na prax sociálneho pracovníka a pracovníčky. Z textu je zrejmé, že ho písala autorka s praktickými skúsenosťami.

Vo východiskovej, prvej kapitole autorka objasňuje odolnosť ako koncept, ktorý je súčasťou života každého človeka a má vplyv na jeho nastavenie počas fungovania v spoločnosti. Po definičnom vymedzení reziliencie približuje modely, faktory a dimenzie reziliencie. V závere prvej kapitoly sú špecifikované dva pohľady na skúmanie reziliencie, a to prostredníctvom jej úrovne a prostredníctvom jej faktorov. Po predstavení definičného vymedzenia reziliencie monografia plynule prechádza do druhej kapitoly zameranej sa na prax sociálneho pracovníka, ako odborníka z oblasti pomáhajúcich profesií. V jednotlivých podkapitolách je zámerom vymedziť priamo prepojenie reziliencie voči záťaži, ktorá vyplýva z náročnosti sociálnej práce v praxi. Súčasťou prezentovanej kapitoly sú aj protektívne alternatívy pre uchovanie či budovanie úrovne reziliencie na pracovisku. Záverečná kapitola je venovaná reziliencii vybranej klientely sociálnej práce voči záťaži. Autorka zvolila vysoko aktuálne a zraniteľné cieľové skupiny – detského klienta sociálnej práce, klienta sociálnej práce v školskom prostredí, onkologického klienta sociálnej práce a seniora ako klienta sociálnej práce. Zámerom tejto kapitoly je načrtnúť opodstatnenie odolnosti voči prežívanej záťaži u vybranej klientely sociálnej práce s aplikačným rozmerom konkrétnej možnosti z pohľadu sociálnej práce pre udržanie/zvýšenie reziliencie klienta.

Monografia *Reziliencia ako koncept sociálnej práce* svojim zámerom zrkadlí potrebu hypermodernej spoločnosti. Je písaná veľmi zrozumiteľným jazykom a svojou jasnou a konzistentnou štruktúrou je vhodná či ako študijný materiál v rámci pregraduálnej prípravy študentov a študentiek sociálnej práce alebo v rámci ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov a pracovníčok a iných pomáhajúcich profesií.

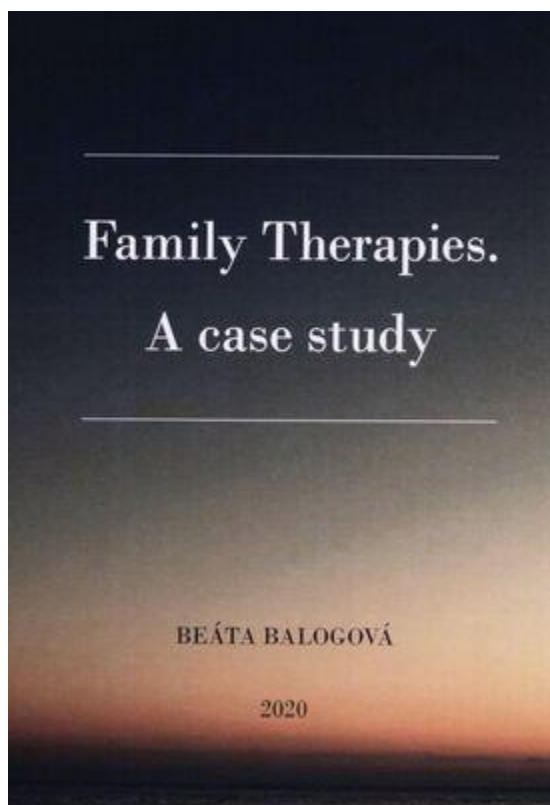
³ **Kontaktné údaje:** Mgr. Anna Jašková, PhD., Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, email: anna.jaskova@unipo.sk

Beáta Balogová:

FAMILY THERAPIES. A CASE STUDY

Germany: Ste-con, GmbH, Karlsruhe

Miriama BORIŠČÁKOVÁ⁴

Autorka monografie *Family Therapies. A case study* je odborníčkou nielen v oblasti rodinnej terapie, ale aj širšie chápanej socioterapie v sociálnej práci, či supervízie. Rodinnú terapiu rozvíja posledné desaťročie prioritne s aplikáciou terapeutických konceptov A. Adlera, V. Satirovej a relaxačno-symbolickej terapie. Rovnako recenzovaná monografia smeruje v jednej svojej časti pozornosť práve na oblasť práce V. Satirovej a celkovej jej práce. Aj napriek tomu, že oblasť práce s rodinou dnes reprezentujú vytvorené a zákonom garantované štandardy v sociálnej práci autorka upozorňuje na fakt, že spoločenské zmeny dnešnej hypermodernej doby si vyžadujú reflexívny a rovnako aj flexibilný charakter sociálnej práce s rodinou. Krízy, ktorými rodiny prechádzajú si mnohokrát vyžadujú nielen poradenský rozmer, ale aj terapeutický. Práve terapia je ústrednou témou monografie ako metódy, ktorá by mala byť súčasťou výkonu práce sociálnych pracovníkov.

Využívanie socioterapie a jej intervenčných techník autorka vyzdvihuje ako formu pomoci klientom v mnohých zariadeniach sociálnych služieb. Prepájanie socioterapie formou Rodinnej te-

rapie V. Satirovej, resp. prepájanie sociálnej práce a sociálnej pedagogiky je v monografii reflektované ako žiaduci fenomén pre poskytovanie kvalitných sociálnych služieb so zameraním na rodinu. Autorka iniciuje pozornosť pre skúmanú oblasť prioritne z hľadiska slovenskej, českej, poľskej a ďalšej zahraničnej odbornej literatúry s prepájaním na legislatívne ukotvenie.

Monografia zostavená zo šiestich kapitol prezentuje nadväzujúci súčasný stav práce s rodinou a teoretické východiska všeobecnej rodinnej terapie. Nasleduje orientácia na rodinnú terapiu V. Satirovej či konkrétne výtvarné umenie s terapeutickým zameraním, pričom priestor v samostatnej kapitole autorka venuje arteterapii. Monografia je obohatená o výskumné zistenia zamerané na socioterapiu a jej vplyv na sociálny kapitál seniora a jeho kvalitu života.

Je možné reflektovať, že takáto monografia so zameraním na rodinu, špecificky rodinnú terapiu v prostredí sociálnej práce je jedinečným dielom. Toto tvrdenie zhodnocujeme na poklade spracovaných poznatkov či už v teoretickej alebo výskumnej línii.

Teória je postavená na bohatej odbornej spisbe (Gabura 2006; Barker 2012; Šmolka 2013; Perls 1996; Chrástanský 2002; Brownell 2010; Joyce a Sills 2011; Satir 1976; Satir a Baldwin 2012; Hollstein-Brinkman 2001; Bertalanffy 2001; Litterer 1973; Zakouřilová 2014; Satir, Banmen, Greberová a Gomoriová 2005 a ďalší), čím autorka zastáva nespochybniteľný fakt, a to potrebu a využívanie socioterapie a umeleckých techník v sociálnej práci s rodinou. Teoretické spracovanie monografie je iste možné odporúčať vedeckej obci z oblasti sociálnej práce, pedagogiky, sociológie či psychológie. Rovnako študentom a študentkám pomáhajúcich profesií ako

⁴ **Kontaktné údaje:** Mgr. Miriama Boriščáková, PhD., Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, email: miriama.boriscakova@unipo.sk

obraz praxe, ktorá ich po ukončení vzdelávania čaká a ako nástroj, ktorým môžu v praxi klientom a klientkam skvalitňovať sociálne fungovanie. Výskumná časť je obdobne ako teoretická tvorená diapazónom súčasných či historických odborných zdrojov, či samotnej vedeckej práci autorky a jej predchádzajúcich publikáciách (Balogová, Hvizdová a Sedláková 2015; Balogová a Žiaková, eds. 2017; Balogová et al. 2015, 2016; Balogová 2005, 2007, 2008, 2012 a ďalšie). Metodologický popis je možné rovnako ponúknuť ako inšpiráciu pre ďalší výskum, či ako východisko pre vzdelávanie vo výskume prioritne študentom a študentkám sociálnej práce. Výskumné zistenia na podklade kvalitatívnych rozhovorov so selektívnym prepisom výpovedí respondentov potvrdzujú autorkine očakávania a síce, že prežívanie a kvalita obdobia života nazývaného staroba býva do značnej miery ochudobnený a pasívny. Dôvodom je napr. strata sociálneho kapitálu, sociálnych kontaktov, strata záujmu či neschopnosť realizácie rôznych aktivít či práce ako po ostatné roky života. Arteterapia ako vybraná technika socioterapie je podľa výskumného bádania správnym nástrojom pre mobilizáciu sociálneho kapitálu seniora a zlepšenie kvality života. Konkrétne zistenia referujú situáciu skupinovej arteterapie, ktorá v zmysle obnovy sociálneho kapitálu nenaznačuje prehĺbenie sociálnych kontaktov. Pozitívna vplyvu arteterapie spočíva v obnove, znásobení a prítomnosti sociálnych kontaktov a vzťahov, ktoré majú pozitívny vplyv na sociálne a psychické nastavenie klientov.

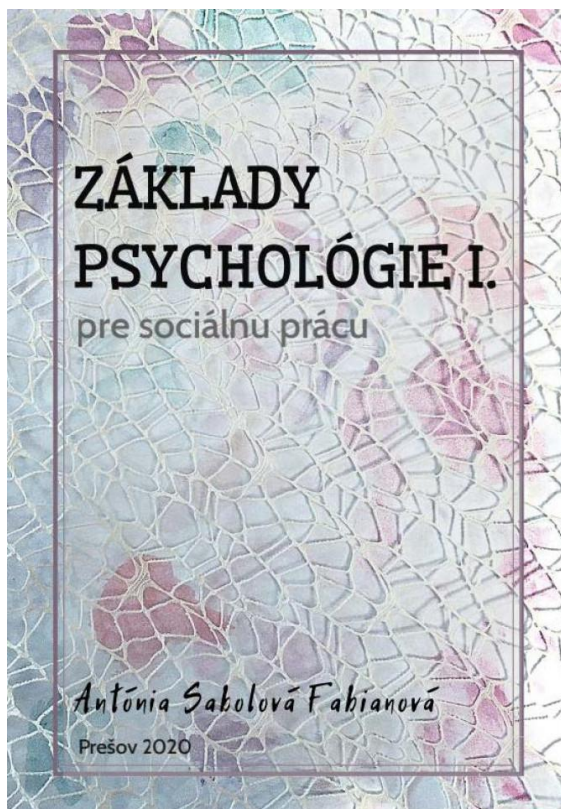
Hlavným prínosom monografie, ktorý samotná autorka špecifikuje ako jeden z jej vlastných zámerov je prítomnosť priamej aplikácie socioterapeutických intervencií, konkrétne arteterapie v teórii aj výskume sociálnej práce. Tým búra samotný status zamerania rôznych periodík či monografií venujúcich sa terapii rodiny len z hľadiska popisu teórií, metód či techník.

Antónia Sabolová Fabianová:

ZÁKLADY PSYCHOLÓGIE I. PRE SOCIÁLNU PRÁCU

Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2020.

Martin HAMADEJ⁵

V podobe publikácie *Základy psychológie I. pre sociálnu prácu* predkladá autorka Antónia Sabolová Fabiánová nie len odbornej, ale i laickej verejnosti vysokoškolskú učebnicu. Snahou autorky bolo tvorbou tejto učebnice v prvom rade pokryť východiskové aspekty pre kognitívnu psychológiu, psychológiu motivácie a emócií, vývinovú psychológiu a tak pomôcť študentom a študentkám, k optimálnemu rozčleneniu základných poznatkov z odboru psychológia v prepojení na sociálnu prácu v predmete Základy psychológie I. s ktorými v rámci svojho štúdia, prichádzajú do styku.

Tak, ako autorka na začiatku popisuje, účelom učebnice je rozvíjanie nových vedomostí aj na základe historických súvislostí, nakoľko tento koncept pomáha pri uvedomení si, že každá doba prináša so sebou významné a úspešné poznatky. Na druhej strane autorka upozorňuje na to, že tieto oblasti môžu byť nedostatočne rozvinuté v dôsledku pokroku, ktorým bola daná doba charakteristická. Autorka zároveň popisuje, že jednotlivé fakty, ktoré sú v učebnici zosumarizované, majú za sebou určitú historickú stopu, ktorá je často priekopnícka, fascinujúca a je výsledkom snahy

niekoľkých generácií. Táto učebnica vznikla s cieľom skompletizovania najdôležitejších pojmov z oblasti psychológie za účelom poskytnutia utriedených dosiahnutých poznatkov nielen odbornej verejnosti, ale hlavne študentskej obci. Samotná autorka považuje učebnicu a poznatky zo psychológie za opodstatnené aj pre študentky a študentov sociálnej práce, ako pomáhajúcej profesie, kde aspekty hypermodernej doby, v ktorej žijeme a obsah myslenia v sociálnej realite meniacej sa a formujúcej na základe kolektívneho vedomia a nevedomia prinášajú množstvo výziev, ktorých riešenie môže spočívať v pochopení správania a prežívania jedinca.

Sociálna práca je teoreticko-praktickou činnosťou zameriavajúcou sa na odhaľovanie, zmierenie a riešenie širokej škály sociálnych problémov a sociálneho fungovania, pričom dochádza k prelínaniu s inými odbornými, čo podčiarkuje neľahkú úlohu autorky pri tvorbe učebnice.

Základná štruktúra učebnice sa delí na štyri kapitoly. Súčasťou prvej kapitoly sú poznatky o začiatkoch psychológie ako vedy jej definície a vymedzenia. Druhá kapitola je zameraná na vybrané oblasti kognitívnej psychológie. Jej súčasťou sú špecifiká vnímania, pozornosti, pamäti, učenia, myslenia, jazyka a reči. V tretej kapitole sú rozpracované vybrané otázky psychológie emócií a motivácie. Posledná štvrtá kapitola pojednáva o základných východiskách pre oblasť vývinovej psychológie.

Túto učebnicu možno vnímať nielen ako súbor informácií, ale zároveň ako ukazovateľ trendov v sociálnej práci. Práve aplikačná prax, teda prepojenie medzi teóriou a praxou, môže pomôcť skvalitniť prácu odborníkov v odbore sociálna práca a iných pomáhajúcich profesiách.

⁵ **Kontaktné údaje:** PhDr. Mgr. Martin Hamadej, PhD., Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, email: martin.hamadej@unipo.sk

Publikácia nabáda k premýšľaniu, lepšiemu pochopeniu seba aj ostatných. Okrem samotných informácií prináša študentkám a študentom sociálnej práce základné poznatky, na ktoré vedia nadviazať štúdiom literatúry uvedenej v závere učebnice.

TVORIVÉ AKADEMICKÉ PÍSANIE

Správa z workshopu

Zuzana POKLEMBOVÁ a Peter GALLO⁶

Publikačná činnosť je neoddeliteľnou súčasťou každého vedeckého a pedagogického zamestnanca na univerzite. *Inštitút edukológie a sociálnej práce na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove* pod vedením prof. PhDr. Beáty Balogovej, PhD., MBA sa snaží realizovať kvalitné výskumy, z ktorých publikuje kvalitné príspevky a preto organizoval podujatie s názvom *Tvorivé akademické písanie*. Keďže situácia na školách z hľadiska pandémie koronavírusu nebola priaznivá, podujatie sa uskutočnilo online, dňa 11. 3. 2021 prostredníctvom aplikácie *MS Teams*. Tvorivé akademické písanie bolo realizované za podpory projektu *VEGA č. 1/0433/20 Faktory formálnej a neformálnej starostlivosti v systéme dlhodobej starostlivosti*. Účastníkov podujatia reprezentovali tvoriví pracovníci z Inštitútu edukológie a sociálnej práce *Filozofickej fakulty, Prešovskej univerzity v Prešove* a tvoriví pracovníci z *Katedry ošetrovateľstva, Fakulty zdravotníckych odborov Prešovskej univerzity v Prešove*.

Podujatie otvorila Mgr. Ing. Zuzana Poklembová, PhD. z Inštitútu edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty, Prešovskej univerzity v Prešove, ktorá aj konferenciu moderovala a dodala patričnú vedeckosť podujatiu. Na podujatí vystúpil so svojou prednáškou Ing. Peter Gallo, PhD. z Inštitútu edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty, Prešovskej univerzity v Prešove. Príspevok bol zameraný na úspešné vydanie článku v časopise indexovanom v databázach Web of Science, alebo Scopus. Prednáška predstavovala osnovu, ktorú by mal obsahovať každý jeden článok zaslaný do indexovaného časopisu. Súčasťou prezentácie boli aj tipy, ktoré pomôžu zvýšiť úspešnosť prijatia príspevku do časopisu indexovaného v databázach Web of Science a Scopus. Okrem prezentovanej osnovy a tipov, boli v prednáške spomenuté aj potencionálne časopisy, do ktorých by mohli ostatní účastníci prednášky poslať svoje príspevky a návod ako postupovať ďalej pri prípadných komplikáciách s akceptovaním článku vo vybranom časopise.

Po prezentácii nasledoval priestor pre otázky od ostatných účastníkov podujatia. Téma tvorivého písania je aktuálna a veľmi diskutovaná téma, takže o otázky nebola núdza a v diskusii sa vystriedalo viacero účastníkov. Tvoriví pracovníci prezentovali svoje skúsenosti s uverejňovaním a následným akceptovaním svojich príspevkov. V diskusii odznali aj možnosti, ako postupovať ďalej v prípade prvého neúspechu, alebo ako správne vyhľadať časopis, zameraný na svoju výskumnú oblasť, ale zároveň aj časopis, v ktorom je úspešnosť vydania príspevku vyššia. Aj keď sa diskusia pomerne aktívne rozprúdila a otázok bolo pomerne dosť, časový priestor pre prednášku sa pomaly vyplňal a podujatie smerovalo k svojmu záveru.

Pandemická situácia ovplyvnila organizáciu konferencií, prednášok a workshopov, ale vedec- kých a pedagogických pracovníci si s touto situáciou dokázali poradiť a preniesli stretnutia a prezentácie do online priestoru. Na záver už ostáva len vysloviť veľké *ĎAKUJEM* p. prof. PhDr. Beáte Balogovej, PhD., MBA za jej myšlienku usporiadať toto príjemné a poučné podujatie a poďakovať aj všetkým zúčastneným za to, že venovali svoj čas spomenutému podujatiu a zaželať veľa úspechov pri tvorení výskumov a ich úspešnom uverejňovaní vo významných časopisoch a na dôležitých konferenciách. Zvolenou formou spolupráce môžeme spoločne napredovať a dosahovať tak úspechy pre náš osobný rozvoj, kariéru a zvyšovať tak prestíž našej inštitúcie.

⁶ **Kontaktné údaje:** doc. Ing. Mgr. Zuzana Poklembová, PhD., Ing. Peter Gallo, PhD. Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, email: zuzana.poklembova@unipo.sk, peter1.gallo@unipo.sk

ŠTUDENTSKÁ VEDECKÁ A UMELECKÁ KONFERENCIA

Správa z organizácie vedeckých konferencií

Anna JAŠKOVÁ⁷

Dňa 21. apríla 2021 sa uskutočnilo inštitútové kolo *Študentskej vedeckej a umeleckej konferencie* (ŠVOUK) v odbore *Sociálna práca*. Vzhľadom k aktuálnej pandemickej situácii a opatrenia z nej vyplývajúci prebehlo tohtoročné inštitútové kolo online prostredníctvom platformy *Microsoft Teams*.

Naše nadané študentky magisterského stupňa sa predstavili so zaujímavými témami. O výsledku súťaže rozhodla predsedníčka komisie prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD. spolu s ďalšími členkami – Mgr. Antóniou Sabolovou Fabianovou, PhD. a Mgr. Annou Jaškovou, PhD.

Do diskusie svojimi cennými námetmi a pripomienkami prispeli aj ďalší členovia a členky IESP FF PU – doc. Mgr. Michaela Skyba, PhD., Mgr. Peter Garbarčík, PhD., Ing. Peter Gallo, PhD. a Mgr. Miriama Šarišská.

Na prvých dvoch miestach sa umiestnili:

1. miesto:

Bc. Nikola Juhasová s prácou: *Význam školskej sociálnej práce a implikácia ekologických perspektív pri riešení záškoláctva* (školiťka Mgr. Miriama Šarišská)

2. miesto:

Bc. Dominika Balážová s prácou: *Pracujúca chudoba – nová výzva pre sociálnu prácu* (školiťka Mgr. Anna Jašková, PhD.)

Veríme, že nadšenie a angažovanosť týchto študentiek bude dobrým príkladom pre študentov a študentky nižších ročníkov. Týmto im blahoželáme a prajeme veľa úspechov na celofakultnom kole ŠVUK, ktoré sa uskutoční 13. mája 2021 online formou.

⁷ **Kontaktné údaje:** Mgr. Anna Jašková, PhD., Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, mail: anna.jaskova@unipo.sk

TRH DOBROVOĽNÍCKYCH PRÍLEŽITOSTÍ 2021

Správa z charitatívnej akcie

Michaela SKYBA a Natália DVORŠČÁKOVÁ⁸

Pod slovom práca si väčšina ľudí predstaví platenú prácu. Pracovať sa však dá aj bez nároku na odmenu. Nezištnosť, pomoc, prospešnosť, vyššie dobro, to sú slová vystihujúce dobrovoľníctvo, ktoré má na *Inštitúte edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity* dlhú tradíciu a nezastupiteľné miesto. Sociálna práca ako profesia mnohých tvárí ponúka priestor pre príležitosti rôznych foriem dobrovoľníckeho zapojenia sa, ktoré prinášajú profit pre všetky zúčastnené strany. Jednou z úloh vysokoškolskej prípravy budúcich sociálnych pracovníkov a pracovníčok je učiť už študentov a študentky občianskej angažovanosti, byť plnohodnotnými občanmi, profesionálmi a profesionálkami schopnými reflektovať aktuálne potreby komunity a klientov, a v neposlednom rade využívať základné hodnoty sociálnej práce v praxi. V tomto smere sa javí dobrovoľníctvo ako významný nástroj podpory edukácie budúcich sociálnych pracovníkov a pracovníčok. Z týchto dôvodov je významná organizácia aktivít súvisiacich s dobrovoľníctvom. K nim patrí tradičné podujatie IESP FF PU – *Trh dobrovoľníckych príležitostí*, ktorý mal počas rokov svojej existencie rôzne podoby. Aj v roku 2021, napriek sťaženým podmienkam, bol *Trh dobrovoľníckych príležitostí* realizovaný *Inštitútom edukológie a sociálnej práce FF PU* v spolupráci s *Centrom pre edukáciu a výskum seniorov*, tentokrát v online priestore.

Výnimočnosť tohtoročného *Trhu dobrovoľníckych príležitostí*, ktorý sa uskutočnil 06.05.2021 prostredníctvom platformy *Microsoft Teams*, spočívala v tom, že sa konal v čase rôznych obmedzení súvisiacich s pandemiou koronavírusu. Ani tento aspekt nebol prekážkou vytvorenia priestoru pre stretnutie 72 účastníkov a účastníčok trhu s využitím všetkých prínosov, ktoré online priestor ponúka. Na realizácii podujatia sa podieľali aj študentka Bc. Natália Dvorščáková a študent Bc. Michal Hadváb, pod vedením doc. Mgr. Michaely Skyba, PhD. Cieľom Trhu dobrovoľníckych príležitostí, ktorý bol realizovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0433/20 s názvom *Faktory formálnej a neformálnej starostlivosti v systéme dlhodobej starostlivosti*, bolo poskytnúť mimovládny organizáciám, rôznym občianskym združeniam, či neziskovým organizáciám pôsobiacim v oblasti sociálnej práce, príležitosť prezentovať sociálne služby a sprostredkovať študentom a študentkám príležitosti dobrovoľníckeho angažovania. *Inštitút edukológie a sociálnej práce FF PU* opäť vytvoril priestor pre prezentáciu viacerých organizácií. Pozvanie prijali: *Detské kočovné divadlo DRaK* – PhDr. Kristína Poláková, *Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar* – Mgr. Jana Závodská, *Gréckokatolícka charita Prešov* – Ing. Mária Rajňáková, *Centrum pre deti a rodiny Sabinov* – PhDr. Mgr. Danka Onuferová, *Centrum pre deti a rodiny sv. Nikolaja Medzilaborce* – PhDr. Mgr. Dagmar Hučková, MBA a *Vitalis n.o.* – PhDr. Eugénia Korbová.

Po podnetných a inšpirujúcich prezentáciách zástupkyň jednotlivých organizácií, ktoré predstavili rôzne nápadité aktivity a projekty, a rovnako špecifikovali ponuku pre záujemcov o dobrovoľníctvo, nasledovala časť venovaná *ONLINE ŽIVEJ KNIŽNICI*. Príbehy o ceste k dobrovoľníctvu rozprávali živé knihy – študentky, študent a absolventka IESP FF PU: Mgr. Dana Nalevanková, Bc. Michal Hadváb, Bc. Nikola Juhášová, Bc. Natália Dvorščáková, Bc. Stela Richnavská, Bc. Viktoriia Shakhrai, Viktória Dzivá a Natália Lamancová. Vytvorila sa tak úžasná komunita, v rámci ktorej boli zdieľané skúsenosti a dobrovoľnícke príležitosti vytvárajúce platformu pre podporu dobrovoľníctva medzi študentmi a študentkami PU.

Posledná časť *Trhu dobrovoľníckych príležitostí* bola venovaná oceňovaniu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok dekanom FF PU, prof. PhDr. Beátou Balogovou, PhD., MBA, ktorá ako garantka

⁸ **Kontaktné údaje:** doc. Mgr. Michaela Skyba, PhD., Bc. Natália Dvorščáková, *Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove*, email: michaela.skyba@unipo.sk, natalia.dvorscakova@mail.unipo.sk

študijného odboru sociálna práca, sociálna práca a etika a učiteľstvo sociálnej práce, podporuje dobrovoľníctvo a podieľa sa na príprave rôznych charitatívnych a dobrovoľníckych aktivít. O to významnejšie bolo pre študentov, študentky a absolventky IESP FF PU ocenenie za dobrovoľnícke angažovanie sa v prospech inštitútu, a zároveň *Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove*, pani dekanou FF PU. Medzi ocenenými boli: Bc. Lucia Bakalárová, Bc. Dominika Balážová, Marek Berdis, Mgr. Kristína Dušová, Bc. Natália Dvorščáková, Viktória Dzivá, Yevheniia Fedurtsia, Sabína Gerová, Bc. Michal Hadváb, Bc. Bianka Jenčuráková, Bc. Nikola Juhášová, Bc. Adrián Kiovský, Bc. Yuliia Kovalchuk, Sandra Krajná, Bc. Ivana Lakatošová, Natália Lamancová, Renata Mahurska, Mgr. Dana Nalevanková, Bc. Stela Richnavská, Mgr. Miriama Šarišská a Dominika Vitániová. Študentom, študentkám a absolventkám IESP srdečne blahoželáme. *Trh dobrovoľníckych príležitostí* je príkladom podujatia vytvárajúceho podmienky pre podporu šírenia prodobrovoľníckej kultúry, sieťovanie a vytváranie komunity s potenciálom podporovať kreovanie siete pomoci určenej všetkým tým, ktorí ju potrebujú. IESP vyjadruje úprimné poďakovanie všetkým, ktorí sa zúčastnili a vďaka ktorým bolo možné podporiť záujem študentov o dobrovoľníctvo, ako aj vytvoriť priestor pre organizácie z praxe prezentovať svoje aktivity a vytvoriť ponuku dobrovoľníckeho angažovania sa pre študentov a študentky *Prešovskej univerzity v Prešove*.

PRESTÍŽNE OCENENIE INŠTITÚTU EDUKOLÓGIE A SOCIÁLNEJ PRÁCE – ALICE SALOMON AWARD

Správa z podujatia

Beáta BALOGOVÁ, Miriama BORIŠČÁKOVÁ a Zuzana POKLEMBOVÁ⁹

V dňoch 15.-18. júna 2021 sa v uskutočnila jedna z dvoch najväčších európskych konferencií v oblasti sociálnej práce *ECSWA – Európska konferencia vzdelávania v sociálnej práci*, ktorá je bienálnou konferenciou *Európskej asociácie škôl sociálnej práce* a tento rok bola organizovaná Univerzitou v Tallinne. Témou konferencie bola *Inovácia a reziliencia: pripravenosť vzdelávania v sociálnej práci v neistých časoch*.

Inštitút edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity prezentoval na konferencii dva príspevky: *Stratégie reziliencie u študentov sociálnej práce* (Sabolová Fabiánová, Poklembová, Hamadej, Jašková) a *Zlepšenie starostlivosti o seba u študentov sociálnej práce* (Balogová, Miller, Poklembová), členka inštitútu Ing. Mgr. Zuzana Poklembová, PhD., tiež moderovala sekciu venovanú téme „*Učenie/učenie sa a prax sociálnej práce*“.

Premiérovou súčasťou konferencie bolo udeľovanie prestížnych ocenení za podporu vzdelávania v sociálnej práci *EASSW Awards* <https://www.eassw.org/awards/>, ktoré sa udeľujú vo viacerých kategóriách. Pre celý kolektív *Inštitútu edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity* je obrovskou poctou, že významné ocenenie **Alice Salomon Award**, udeľované za inovatívne pedagogické a praktické skúsenosti vo vzdelávaní v sociálnej práci, putovalo tento rok do Prešova. Táto cena bola *Inštitútu edukológie a sociálnej práce Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity* udelená za dva inovatívne študijné programy: *Učiteľstvo v sociálnej práci* - autorka a garantka programu prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD. MBA a *Etika a sociálna práca* - autorky a garantky programu prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD. MBA a prof. PhDr. Viera Bilasová, CSc.

Oba kombinované študijné programy ponúkajú študentom viac možností uplatnenia sa v širšom spektre stáží a súčasne so špecializáciou na konkrétne zamestnanie. Kým absolventi odboru učiteľstvo sociálnej práce získajú úplné druhé vyššie vzdelanie v odbore učiteľstvo sociálnej práce a sociálnej práce so špecifickým zameraním na školskú sociálnu prácu a konkrétne cieľové skupiny, sociálne riziká a činnosti verejnej správy, absolventi odboru etika-sociálna práca sa uplatnia v inštitúciách štátnej správy, verejných inštitúciách a samosprávach, v orgánoch, skupinách alebo profesiách zameraných na prípravu, zabezpečenie a koordináciu aktivít kodifikovanej etiky pre potreby výkonu a riadenie sociálnej práce (napr. pri príprave etických kódexov, v etických komisiách alebo etických auditoch) a pod.

⁹ **Kontaktné údaje:** prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD. MBA, Mgr. Miriama Boriščáková, PhD., doc. Mgr. Ing. Zuzana Poklembová, PhD, Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, email: beata.balogova@unipo.sk, miriama.boriscakova@unipo.sk, zuzana.poklembova@unipo.sk

KONFERENCIA KVALITA ŽIVOTA

Správa z vedeckej konferencie

Miriama BORIŠČÁKOVÁ¹⁰

Inštitút edukológie a sociálnej práce FF PU sa mimo vlastných vedeckých aktivít podieľa na spolupráci týchto podujatí aj s inými partnerskými pracoviskami. Jednou z významných vedeckých medzinárodných konferencií, ktorých je *Inštitút edukológie a sociálnej práce* spoluvykonateľcom je *Kvalita života*. Ako prvá na *Slovensku* od roku 1999 začala realizovať vedecké konferencie ku kvalite života v kontexte multidisciplinárnych vzťahov prof. PhDr. Anna Tokárová, CSc. V súčasnosti už piaty ročník konferencie bol realizovaný pod gesciou *Inštitútu psychológie FF PU*, ktorý nadviazal na túto tradíciu.

Tento ročník vedeckej konferencie tematicky venovanej kvalite života bol konaný 26. a 27. 08. 2021. Podnázov konferencie znel: „*Kariéra, rodina a COVID-19*“. Slovom organizátorov, cieľom konferencie bolo „*vytvorenie priestoru pre interdisciplinárny dialóg odborníkov, ktorí sa venujú kvalite života a s ňou súvisiacim oblastiam ľudského bytia. Podtitul konferencie „Kariéra, rodina a COVID-19“ upriamuje pozornosť na kvalitu pracovného aj súkromného života jednotlivcov a najaktuálnejších spoločenských problémov súvisiacich s pandémiou ochorenia COVID-19. Konferencia je pokračovaním v tradícii spájania rôznorodých vedeckých disciplín a poskytuje priestor pre diskusiu odborníkov (nielen) z oblasti psychológie, sociológie, sociálnej práce či ekonómie z aspektu kvality života.*“ Pri vyslovení hodnotiaceho záveru možno konštatovať, že stanovený cieľ sa realizátorom podarilo naplniť a počas konferencie odznelo množstvo podnetných prezentácií k problematike kvalite života.

Otvorenie konferencie mala v rukách dekan *Filozofickej fakulty PU*, prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD., MBA, ktorá vyjadrila uznanie organizátorom v úspešnosti a prínose tejto tradičnej vedeckej práce. Následne úvodné slovo prevzal riaditeľ *Inštitútu psychológie FF PU*, doc. Mgr. Peter Babinčák, PhD., pričom pri príležitosti odchodu do dôchodku vyjadril vďaku trom pedagógom a vedcom, konkrétne doc. PhDr. Tatjane Búgelovej, CSc., PhDr. Elene Pavlůčikovej, PhD. a doc. PhDr. Štefanovi Vendelovi, CSc. za ich dlhoročný prínos v oblasti vysokoškolského vzdelávania v odbore psychológia, za vedecko-výskumný publikačný prínos a dlhodobé zastrešovanie budovania a rozvoja tohto odboru.

Nasledovali prezentácie pozvaných prednášok na témy *Život seniora dnes a zajtra* (doc. PhDr. Tatjana Búgelová, CSc.), *Dynamika partnerských vzťahov a rodinného života* (PhDr. Elena Pavlůčiková, PhD.) a *Príspevok kariérového poradenstva ku kvalite života* (doc. PhDr. Štefanovi Vendelovi, CSc.). Ďalšie časti konferencie boli členené do troch sekcií, a to *Kvalita života a kariérové poradenstvo*, *Kvalita života v rodine a v poradenskom procese s rodinou* a *Kvalita života a jej zmeny v čase pandémie ochorenia COVID-19*. Vzdelávatelia a vzdelávateľky *Inštitútu edukológie a sociálnej práce FF PU* sa v rámci prvého dňa konferencie predstavili s témami *Úroveň reziliencie voči prežíanej záťaži počas pandémie situácie* (doc. Mgr. Antónia Sabolová Fabianová, PhD. a Mgr. Anna Jašková, PhD.), *Problematika spoločenskej dôvery v štát v kontexte dôsledkov pandémie COVID-19 na kvalitu života ľudí* (Mgr. Peter Garbarčík, PhD.), *Sociálna práca v pandemickej situácii - krízová intervencia a saturácia sociálnych potrieb* (PhDr. Mgr. Martin Hamadej, PhD. a Mgr. Miriama Boriščáková, PhD.). Počas druhého dňa bola pozornosť venovaná téme *Subjektívne vnímaná miera starostlivosti o seba v pomáhajúcich profesiách – predstavenie predvýskumu* (doc. Ing. Mgr. Zuzana Poklembová, PhD., PhDr. Mgr. Martin Hamadej, PhD., doc. Mgr. Antónia Sabolová Fabianová, PhD., Mgr. Miriama Boriščáková, PhD.) a *Kvalita sociálnych intervencií v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately* (Mgr. Miriama Boriščáková, PhD., prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD., MBA a PhDr. Mgr. Martin Hamadej, PhD.).

¹⁰ **Kontaktné údaje:** Mgr. Miriama Boriščáková, PhD., Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, email: miriama.boriscakova@unipo.sk

Významným prínosom vedeckej konferencie bude recenzovaný zborník aj s ďalšími či už psychologickým, sociologickými, ekonomickými a inými príspevkami nazerajúcimi na oblasti kvality života.

Projekt veľvyslanectva USA v Bratislave

Správa z podujatia

Zuzana POKLEMBOVÁ¹¹

Okrem iných medzinárodných aktivít sa IESP v akademickom roku 2020/21 zapojil do vytvárania *Mapy SK-USA* spolupráce (<https://www.skuscooperation.sk/>), projektu *Veľvyslanectva USA* v Bratislave.

V rámci tohto projektu Jej Excelencia Bridget A. Brink, veľvyslankyňa USA na Slovensku, dňa 23. septembra 2021 navštívila *Prešovskú univerzitu v Prešove*, aby sa oboznámila so zapojenými projektami. Na tejto návšteve ju sprevádzali pán Isaac Hansen-Joseph (Economic Officer), Petra Augustínova (Economic Specialist) a Kristína Kohútová (Public Affairs Specialist). Za *Prešovskú univerzitu* pani veľvyslankyňu privítala prorektorka pre zahraničie a vonkajšie vzťahy doc. RNDr. Kvetoslava Matlovičová, PhD. a vedúci *Výskumného centra aplikovaného výskumu a inovácií* (UNIPOLAB) prof. RNDr. Marián Reiffers, *DrSc.*

Za náš inštitút bol predstavený projekt spolupráce s *Univerzitou Kentucky: The Global Self-Care Initiative*, v ktorom je IESP, FF, PU jedným z hlavných partnerov od roku 2017.

---

¹¹ **Kontaktné údaje:** doc. Ing. Mgr. Zuzana Poklembová, PhD., Inštitút edukológie a sociálnej práce, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, mail: zuzana.poklembova@unipo.sk

POKYNY PRE AUTORKY A AUTOROV

Redakcia prijíma príspevky, ktoré zodpovedajú profilu časopisu. Vami zaslaný príspevok musí byť určený výhradne na publikáciu v časopise JOURNAL SOCIOTERAPIE.

Náležitosti rukopisu

Text musí byť napísaný v súlade s platnými normami slovenského jazyka a obsahovať uvedené náležitosti:

- I. NÁZOV: výstižný a stručný, zodpovedajúci obsahu, v slovenskom a anglickom jazyku.
- II. ABSTRAKT A KLÚČOVÉ SLOVÁ: v slovenskom a anglickom jazyku, v rozsahu maximálne 200 slov.
- III. VLASTNÝ TEXT (v rozsahu minimálne 6 NS) obsahujúci: úvod, cieľ, teoretické východiská, metódy, výsledky, implikácie pre sociálnu prácu.
- IV. ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV – autorov a autorky žiadame, aby venovali zvýšenú pozornosť presnému a korektnému odkazovaniu podľa normy ISO 690: 2012. V ZBO sa uvádzajú celé krstné mená, nielen iniciály.
- V. AFILIÁCIA (nepovinná)
- VI. KONTAKT NA AUTORA/AUTORKU – meno a priezvisko s titulmi, presná adresa pracoviska (bez skratiek)

Citačná norma

Zdroje v texte a zozname bibliografických odkazov sú zapisované podľa citačnej normy *International Organization for Standardization* – ISO 690: 2012. V texte je využívaná metóda systému I. mena a dátumu (tzv. harvardský systém).

Príklady správneho zápisu citovania, parafrázovania a zápisu v zozname bibliografických odkazov nájdete na webovej stránke univerzitnej knižnice Prešovskej univerzity:

<https://www.pulib.sk/web/data/pulib/subory/stranka/ezp-citovanie-kucianova-2019.pdf>

Formálne požiadavky

Váš rukopis prosím upravte podľa šablóny dostupnej na:

<https://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/ieasp-ff/journal-socioterapie/>

Publikačná etika

Rukopisy sú posudzované v obojstranne anonymnom recenznom konaní 2 odborníkmi. Redakcia časopisu JOURNAL SOCIOTERAPIE vynakladá všetko úsilie, aby bola zachovaná nestrannosť recenzného konania a tiež zachovaná anonymita autorov. Autor u ktorého bude objavený plagiat alebo falšovanie dát stráca možnosť na publikovanie v časopise JOURNAL SOCIOTERAPIE. Autor zaslaním svojho príspevku udeľuje súhlas so zverejnením svojho príspevku v elektronickej podobe na webovom sídle v databáze časopisu JOURNAL SOCIOTERAPIE:

<https://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/ieasp-ff/journal-socioterapie/>

Rozhodnutie o vydaní

O výsledku recenzného konania je autor vyrozumý najneskôr do 3 mesiacov od zaslania rukopisu

ISBN 2453-7543

© Inštitút edukológie a sociálnej práce
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove
2021